

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНЕ НЕКОМЕРЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»»
Факультет міжнародних відносин
Кафедра журналістики

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

Васильченко В'ячеслав Миколайович

«___» _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
«МАГІСТР»

ФЕНОМЕН КЕНСЕЛІНГУ В УКРАЇНСЬКИХ ОНЛАЙН-МЕДІА

Виконавець: Марковець Софія Миколаївна _____

Керівник: канд. філолог. наук, доц. _____

Васильченко В'ячеслав Миколайович _____

Нормоконтролер: канд. пед. наук, доц. _____

Остапчук Світлана Сергіївна _____

Київ – 2024

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРИ СКАСУВАННЯ.....	6
1.1. Поняття культури скасування у наукових дослідженнях.....	6
1.2. Історичне підґрунтя культури скасування.....	15
1.3. Соціокультурні та медійні фактори формування культури скасування.....	19
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ КУЛЬТУРИ СКАСУВАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРИ.....	29
2.1. Особливості функціонування культури скасування в українських онлайн-медіа.....	29
2.2. Вплив онлайн-медіа на формування та поширення культури скасування в Україні.....	37
2.3. «Шакалячий експрес» як новітня форма культури скасування в українському медіапросторі.....	43
Висновки до розділу 2.....	45
РОЗДІЛ 3. КЕЙСИ КУЛЬТУРИ СКАСУВАННЯ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (УКРАЇНСЬКИЙ ОНЛАЙН-МЕДІАПРОСТІР).....	48
3.1. Культура скасування у контексті війни: приклади трансформації репутацій українських митців, політичних та публічних діячів.....	48
3.2 Майбутні вектори розвитку культури скасування в українських онлайн-медіа.....	60
Висновки до розділу 3.....	66
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена поширенням феномену культури скасування (англ. cancel culture) в контексті сучасних медійних та соціокультурних процесів. Дослідження зосереджене на аналізі впливу цього явища на медіапростір, зокрема в умовах російсько-української війни, а також на особливостях його прояву в українських медіа. У роботі розглядаються історичні витоки культури скасування, соціокультурні фактори її формування та функціональні особливості онлайн-медіа як інструментів цього явища. Також описані майбутні вектори розвитку культури скасування в українських онлайн-медіа.

Теоретичним аспектам сутності культури скасування (кенселінгу) присвячені роботи у сфері медіадосліджень та соціології таких авторів, як Гриньова Д., Гвоздена Н., Молочко П., Мюллер Т., Норріс П., Петровича Д., Пірошенко С., Слоневської І., Стовбецької В. В. та ін. [6; 18; 22; 24; 25; 11; 12].

Особливості існування культури скасування в онлайн-медіа розглянуті в роботах Був'є Г., Гриньової Д., Мачина Д., Молочко П., Нг Є., Палій К. С., Сулера Дж., Хаскелл С. та ін. [15; 6; 15; 23; 8; 27; 20].

Специфіка культури скасування в умовах російсько-української війни розглянута в наукових працях Вовкобой А. Д., Григоренко Г., Гуменюк Т., Марсеніч М., Мисака Г., Підмогильної Н. В., Погарської Н. В., Ромашко Т., Солошенко Д. Ю. та ін. [9; 29; 19; 21; 5; 9; 10; 68].

Мета дослідження полягає у визначенні соціокультурних і комунікативних особливостей феномену культури скасування в сучасних онлайн-медіа, а також його впливу на формування громадської думки та суспільно-політичні процеси в Україні.

Визначена мета передбачає виконання таких **завдань**:

1. Проаналізувати дефініції термінів, пов'язаних з культурою скасування та її історичні витоки

2. З'ясувати роль культури скасування як інструменту соціального контролю та формування громадської думки завдяки онлайн-медіа.

3. Обґрунтувати особливості функціонування культури скасування в українських онлайн-медіа та її вплив на громадську думку та соціально-політичні процеси в умовах російсько-української війни.

4. Схарактеризувати вплив культури скасування на репутацію публічних осіб в українському медійному середовищі.

5. Визначити майбутні вектори розвитку культури скасування в українському інформаційному середовищі.

Об'єкт дослідження – онлайн-медіа як інструменти для застосування культури скасування.

Предмет дослідження – особливості культури скасування в сучасних онлайн-медіа.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять принципи й методи системного та компаративного аналізу, формалізації та узагальнення даних науково-методичної літератури. Також використано такі журналістичкознавчі методи дослідження, як контент-аналіз й контент-моніторинг онлайн-медіа тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у дослідженні явища культури скасування в контексті українського медіапростору та соціальних комунікацій в умовах російсько-української війни. Зокрема, обґрунтовано, що соціальні мережі виступають потужним інструментом формування громадської думки та соціального контролю. Визначено, що українські медіа використовують культуру скасування для коригування суспільних настроїв та на формування репутації публічних осіб задля збереження національної безпеки в період російсько-української війни. Досліджено особливості використання культури скасування як засобу боротьби за соціальну справедливість.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання матеріалів дослідження при викладанні дисциплін

«Медіакомунікації», «Соціальні мережі в сучасному суспільстві», «Міжнародна інформаційна безпека», а також при розробці навчальних посібників і методичних рекомендацій для студентів-журналістів та студентів, що вивчають суспільні комунікації. Робота може бути корисною для медіааналітиків, журналістів, соціологів та всіх, хто цікавиться сучасними тенденціями розвитку медіасередовища та соціальними процесами.

Апробація результатів дослідження. Зміст і результати дослідження висвітлювалися у виступі на III науково-методологічному семінарі «Права людини: відображення у медіапросторі» (Київ, 2024) та XI Всесвітньому конгресі «Авіація в XXI столітті: Безпека в авіації та космічні технології» (Київ, 2024).

Публікації. Основні положення кваліфікаційної роботи було викладено в публікаціях:

- Марковець С. М. Культура скасування в умовах війни // ПРАВА ЛЮДИНИ: відображення у медіапросторі. Київ: НАУ, Факультет міжнародних відносин, кафедра реклами та зв'язків з громадськістю, 2024. 127-131 стр.

- Марковець С. М. Еволюція журналістики та рекламних комунікацій в умовах розвитку цифрових технологій // АВІАЦІЯ В XXI СТОЛІТТІ: Безпека в авіації та космічні технології. XI Всесвітній конгрес. Київ: НАУ, Факультет міжнародних відносин, кафедра журналістики, 2024. Подано до друку.

Структура й обсяг кваліфікаційної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, 3 розділів (8 підрозділів), висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (77 джерел). Загальний обсяг роботи становить 81 сторінку, основний зміст викладено на 71 сторінці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КУЛЬТУРИ СКАСУВАННЯ

1.1. Поняття культури скасування у наукових дослідженнях

У сучасних умовах стрімкого інформаційного розвитку важко уявити людину, яка б не була залучена в медійний простір і не мала доступу до джерел масової інформації. З розвитком Інтернету питання толерантності отримало новий напрямок, оскільки користувачам відкрилися нові можливості для комунікації. Однак Інтернет, який спочатку мав на меті сприяти об'єднанню людей та стати простором для вільного обміну інформацією, на практиці демонструє як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, соціальні медіа допомагають людям з подібними інтересами та поглядами об'єднуватися й взаємодіяти, а з іншого – ці платформи дозволяють деяким групам звужувати доступ до контенту, який вважається неприйнятним або нецікавим. Водночас онлайн-медіа є недостатньо контрольованими платформами, що створює ризики поширення нетерпимих висловлювань та негативної поведінки між користувачами. Хоча редакційні політики соціальних платформ та законодавчі обмеження намагаються регулювати вміст, який може викликати обурення, це не гарантує повного усунення небажаного контенту через технічні особливості та можливість обійти системи фільтрації.

У контексті зростання руху за толерантність медіа та Інтернет дедалі частіше виступають засобами боротьби з нетерпимістю. З одного боку, деякі медійні діячі або користувачі онлайн-платформ, іноді несвідомо, можуть демонструвати неповагу чи ображати представників соціальних меншин. У відповідь на такі дії активісти, що виступають проти дискримінації, останніми роками посилено привертають увагу суспільства до проблеми порушення прав та необхідності боротьби з цим явищем. Варто зазначити, що все частіше необережно створені медіа-проекти, рекламні кампанії або продукти стають об'єктом критики.

Цей процес породив відносно нове явище, відоме як «культура скасування» (англ. «cancel culture»), або ж «кенселінг» (англ. «canceling»). Це поняття детально досліджується іноземними науковцями в галузях медіа та соціології. За визначенням міжнародних словників, культура скасування – це сучасний феномен, що характеризується втратою індивідом репутації або соціального впливу внаслідок суперечливих висловлювань чи дій. Здебільшого цей процес розгортається в соціальних мережах у формі масового осуду та посиленого соціального тиску [55].

За визначенням Кембридзького словника, культура скасування – це спосіб поведінки в суспільстві або групі, особливо в соціальних мережах, коли прийнято повністю відкидати й припиняти підтримувати когось через те, що він сказав або зробив щось, що образило людей [50].

Медіадослідниця Єва Нг описує це як «припинення будь-якого тиску на тих, хто, як вважають, сказав або зробив щось неприйнятне або дуже проблематичне» [23]. І часто акт скасування – це «припинення будь-якої підтримки (перегляд, підписка в соціальних мережах, купівля продуктів, які схвалює особа, тощо)» [23].

Однак його корені сягають глибоких історико-культурних процесів, зокрема розвитку медіа, громадської думки та змін у способах взаємодії між особистістю та суспільством. Соціолог Дж. Маккоркел підкреслює, що явище скасування має свої корені в історичних соціальних процесах, де суспільство завжди карало тих, хто не відповідав його нормам. Він вважає, що «культура скасування – це сучасна еволюція давніх соціальних механізмів, подібних до вигнання» [60].

Культура скасування виникла протягом останніх років й продовжує розвиватися в міру того, як люди стають більш активними в соціальних мережах, включаючи як старше, так і молоде покоління. Існують численні дискусії щодо природи цього явища й основні питання зводяться до того, чи є культура скасування ефективним механізмом притягнення до відповідальності за неприйнятну поведінку, чи це лише надмірна реакція та несправедливе покарання. А деякі й взагалі заперечують існування цього феномену як такого.

Культура кенселінгу сформувалася на перетині кількох важливих процесів: збільшення впливу онлайн-медіа як платформ для вільного вираження думок, зростаючого значення соціальної справедливості, боротьби за права меншин і розвитку засобів масової інформації, які швидко реагують на будь-які зміни в суспільстві. Вона відображає значно глибші зміни у стосунках між аудиторією та публічними особами, коли аудиторія здобуває більше влади у формуванні суспільної репутації та відповідальності за чийсь дії чи слова.

Дослідження, проведене американським дослідницьким центром, що кваліфікується на вивченні соціальних, громадських та демографічних аспектів Pew Research Center у 2020 році, показує різні думки щодо культури скасування. Так, 38% опитаних вважають, що публічна критика в соціальних мережах карає тих, хто цього не заслуговує, тоді як 58% переконані, що це ефективний спосіб притягнути людей до відповідальності за їхні образливі чи соціально неетичні дії [76].

Експерти з медіакомунікацій відзначають, що культура скасування не є рухом у традиційному розумінні: вона не має чітких лідерів чи послідовників. Люди, які беруть у ній участь, часто роблять це ситуативно, можливо, лише раз у житті, і не керуються якоюсь послідовною ідеологією. Це явище зазвичай пов'язують з крайнощами ліберальних ідей або страхом перед публічним осудом. Як зазначають дослідники, «швидкість, доступність і анонімність соціальних мереж не створили нової форми соціальної взаємодії, а лише спростили процес, який існував й раніше» [27].

Про «культуру скасування» зазвичай говорять осудливо – як ті, хто її критикує, так і ті, хто заперечує саме існування такого поняття. Визначення американської медіадослідниці Єви Нг відображає контекст, у якому люди почали говорити про «скасування» як про окремий феномен. Вона описує культуру скасування як «...позбавлення будь-якого виду підтримки (глядацької аудиторії, підписників у соціальних мережах, купівлі продуктів, які схвалює особа, тощо) тих, хто, за оцінками, сказав або зробив щось неприйнятне або вкрай проблематичне, як

правило, з погляду соціальної справедливості, особливо це стосується сексизму, гетеросексуалізму, гомофобії, расизму, булінгу та пов'язаних з ними проблем» [23].

Культура скасування проявляється коли публічні особи, бренди або компанії роблять заяви чи вчинки, що можуть бути сприйняті як образливі стосовно певних соціальних груп. Через соціальні мережі користувачі починають поширювати інформацію про ці випадки, привертаючи суспільну увагу до порушення прав й поширюючи своє обурення. Така хвиля суспільного невдоволення часто призводить до серйозних наслідків для об'єкта скасування у формі падіння репутації, негативного впливу на кар'єру чи бізнес, а також припинення співпраці з іншими компаніями чи медійними структурами. Закономірністю культури скасування є те, що чим більш відомою є особа або бренд, тим більш серйозними можуть бути наслідки для їхнього соціального та економічного становища.

Професор лінгвістики Енн Чаріті Хадлі описує культуру скасування як «спосіб визнати, що людям не обов'язково мати владу, щоб змінити структурну нерівність. Навіть не потрібно мати владу, щоб змінити всі суспільні настрої. Але як окрема людина, ви все одно можете мати безмежну владу» [69]. На її думку, Інтернет та соціальні мережі додали домінування голосам меншин, зокрема темношкірим, якого не було раніше. І в свою чергою це дало змогу іншим дізнатися про них більше і підтримати їх як союзників, замість байдужості чи засудження. А коли люди бачать, як публічно відома людина має необережність робити чи висловлювати образливі речі, то культура скасування стає колективним інструментом аби сказати: «Ми підвищили ваш соціальний статус, вашу економічну доблесть, [і] ми не збираємося звертати на вас увагу так, як ми це робили колись .... Можливо, я не маю влади, але влада, яку я маю, – це [ігнорувати] тебе» [69]. З цієї точки погляду, культура скасування може слугувати корекцією відчуття безсилля для більшості людей. Але оскільки вона привернула до себе увагу мейнстриму, культура скасування, здається, також набула й більш матеріальної сили – принаймні в очах багатьох людей, які хотіли б, аби її не існувало. Адже тепер, рівень популярності та рейтинги брендів чи

артистів, по-суті, перебувають в руках їхньої аудиторії, яка має можливість як підвищити її, так і знищити.

За висновками дослідниці поведінки користувачів у медійному просторі Саманти Хаскелл, мета культури скасування полягає у вилученні певного соціального капіталу сторони, що своїми діями чи висловлювання образила суспільство, достатньої для того, щоб вона припинила або була не в змозі продовжувати зберігати чи збільшувати свій соціальний капітал. Якщо дохід скасованої особи пов'язаний із її здатністю створювати контент чи буде заподіювати шкоду його підтримці, вона не зможе й надалі поширювати або продовжувати створювати контент. Підтримка скасування усуває попит того, що створює чи поширює скасований. Це ефективно позбавляє соціального капіталу скасованого, наприклад скасування рекламних контрактів, вилучення з проєктів, зменшення присутності у медіапросторі, зниження репутації та прибутків тощо [20]. Тож якщо внаслідок культури скасування її суб'єкт зазнає будь-яких з цих втрат – аудиторія відчуває перемогу та бачить результативність своїх. В іншому ж випадку всі попередні дії проти діяльності людини будуть продовжуватись й решта компаній, брендів чи публічних осіб, що продовжуватимуть співпрацювати з ним чи проявляти свою підтримку, будуть також перебувати під ризиком скасування.

Культура скасування також може впливати й на споживання чи підтримку будь-якого контенту від скасованої особи, навіть якщо його створення було здійснено ще до скасування. Такими діями люди висловлюють своє незадоволення та незацікавленість у підтримці скасованої людини в будь-якій формі. Під час скасування деякі люди намагаються безпосередньо повідомити про свій емоційний стан та горе щодо скасування. Однак найчастіше наслідком такого стає присоромлення та глузування [20]. Проте у випадках, коли суб'єкт скасування просить вибачення через свої необережні дії перед аудиторією, є шанс, що репутаційні, соціальні й економічні ризики для нього якщо й не анулюються, то зменшаться. Хоча подальшої критики з боку аудиторії уникнути буде неможливо.

Культуролог Далібор Петрович зазначає, що феномен культури скасування є результатом змішування домодерних і постмодерних моделей соціальності, і що його можна визначити як «практику видалення особи, організації чи продукту з публічного простору з метою встановлення балансу, який було порушено внаслідок реального чи уявного порушення домінуючих соціальних норм і цінностей спільнот» [25, с. 20].

Професорка медіадосліджень Ліза Накамура описує культуру скасування як своєрідний «культурний бойкот», який відображає волю користувачів медіапростору. Вона вважає, що це явище є «вищою формою прояву свободи вибору», оскільки люди прагнуть контролювати те, що вони бачать в онлайн-медіа. На її думку, культура скасування не повинна сприйматися однозначно як позитивне чи негативне явище, оскільки це новий етап у розподілі влади між публічними особами та їхньою аудиторією. Онлайн-медіа дають користувачам більше можливостей для швидких та суттєвих дій, аніж будь-коли раніше. «Ці платформи також дозволяють людям легко створювати групи, завдяки яким індивідуальні голоси стають голоснішими. І те, як ці групи використовуватимуть свою нову силу, залежить тільки від них» [49].

Якою б суб'єктивною не була культура скасування, для організацій розуміння причинних факторів, які можуть спровокувати скасування їхніх брендів, є важливим аспектом корпоративної соціальної відповідальності, або того, що я називаю корпоративною стратегією управління соціальними ризиками.

Політологиня Піппа Норріс зазначає, що в епоху швидкої зміни моральних стандартів і підвищеної культурної чутливості навколо побудови соціальних ідентичностей можна стверджувати, що впливові особи в очах громадськості повинні нести відповідальність за свої слова та дії (або бездіяльність). З цього погляду публічне ганьблення має законну роль через критику використання принизливих і образливих висловлювань, як-от расових чи гомофобних образ, висвітлення неприйнятних зловживань владою, наприклад сексуальних домагань, або критики залучення до практик культурного присвоєння [24].

Існують соціальні цінності, які є більш вагомими причинами для успіху культури скасування. До них належать расова та гендерна рівність, релігійна та сексуальна інклюзивність, протидія мові ворожнечі та сексуальному насильству. Попри всю важливість і благородство цих ідеалів, є люди, чий погляд на них часто йдуть всупереч із популярною культурою. Психоаналітик Грант Бреннер фіксує полярність між цими двома протилежними поглядами на одні й ті ж соціальні проблеми: «Легко зрозуміти, як одна група повинна знищити такі символи, щоб процвітати, тоді як інша група бореться за уявне виживання, щоб зберегти їх» [57]. Залежно від того, по який бік поділу знаходиться організація, важливо розуміти, що популярна культура часто має більшу вагу; як наслідок, коли організація сприймається як антикультурна, її вплив є негативним .

Багато механізмів потенційно можуть посилити розвиток культури скасування загрожуючи свободі вираження поглядів, набуваючи роль самоцензури. Концепція підкреслює, що люди добровільно і навмисно не наважуються висловлювати свої особисті переконання і думки, ставлення та цінності щодо суперечливих питань, вирішуючи приховувати свої справжні погляди від інших, навіть за відсутності формальних перешкод, таких як закони про мову ворожнечі чи богохульство, офіційна цензура чи соціальних санкцій. Класичні теоретичні рамки, що генерують перевірені припущення про те, як цей процес як цей процес відбувається, спирається на аргумент «спіралі мовчання» [24].

Ця теза описує ситуації, коли через страх соціальної ізоляції або втрати статусу люди не наважуються висловлювати автентичні погляди, що суперечать поширеним моральним переконанням і соціальним нормам що призводить до самоцензури ідей і цінностей, які сприймаються як суперечність більшості думок соціуму. І навпаки, чим більше люди впевнені, що їхні погляди відображають думку більшості соціальних норм, тим охочіше вони висловлюватимуть їх у публічному дискурсі, не побоюючись покарання у вигляді соціальних обмежень чи осуду [24].

Теза про спіраль мовчання припускає, що з часом цей процес, ймовірно, ще більше посилить поширену точку погляду і посилюватиме домінантні цінності в груповому консенсусі [24].

В медіасередовищі спіраль мовчання, швидше за все, призведе до:

- Звуження спектра доступних поглядів. Адже люди, які відчують страх перед кенселінгом, можуть утримуватися від висловлювання своїх думок, навіть якщо вони обґрунтовані та мають суспільну цінність

- Зростання поляризації суспільства. Якщо критичні або альтернативні голоси замовчуються, домінантна думка стає ще більш стійкою, а меншість, яка не погоджується, може радикалізуватися або ізолюватися.

- Дискредитації конструктивної критики. Коли будь-яка форма незгоди або критики автоматично підпадає під загрозу кенселінгу, це підриває процес конструктивного обговорення та пошуку компромісу, необхідного для розвитку суспільства.

- Зниження якості журналістики. Редактори та журналісти можуть уникати глибоких розслідувань та висвітлення складних тем, побоюючись негативної суспільної реакції, що в свою чергу може знизити довіру до медіа

- Зменшення суспільної активності та громадянської участі. Оскільки люди стають пасивними, уникаючи участі в обговореннях або діалозі з питань, які мають важливе значення для суспільства, через страх бути відкинутими або публічно осудженими.

Американський журналіст Ернест Оуенс, досліджуючи питання існування культури скасування в контексті свободи слова, зазначає, що: «Ті, хто боїться культури скасування, можуть стверджувати, що бояться придушення свободи слова, але насправді вони просто хочуть уникнути відповідальності» [64]. Адже культура скасування – це про можливість для нового покоління практикувати свободу слова у спосіб, який є більш досконалим завдяки доступу до цифрових засобів комунікації. І засудження культури скасування є помилковим, оскільки це не нове явище для суспільства, новим є саме спосіб та контекст його існування й прояву, а саме –

Інтернет. І те, що сучасне суспільство має інструмент для швидкого реагування й донесення своїх поглядів насправді й є головною метою демократії. «Наслідком більш демократичного або прогресивного суспільства є те, що наймогутніші визнають межі контролю, який вони колись мали» [64]. І саме це, як правило, необхідно робити аби заручитися постійною підтримкою і донести, що те, що сталося, є неприйнятним. Що певна образа чи необережні висловлювання мають мати реакцію суспільства і не замовчуватись.

Отже, культура скасування стала однією з найбільш обговорюваних тем на теренах сучасних онлайн-медіа. Це явище глибоко вкорінене в соціокультурних процесах, що пов'язане зі швидким розвитком ЗМІ й соціальних мереж та трансформаціями у стосунках між публічними особами та суспільством. Поява культури скасування свідчить про те, наскільки значного впливу суспільство досягло завдяки інтернету та цифровим платформам у формуванні публічної репутації. Соціальні мережі створили умови, за яких звичайні користувачі отримали можливість не лише виражати свої думки, але й впливати на публічних осіб та бренди. Ці платформи стали новим майданчиком, де змінилася традиційна структура впливу, коли вагомість суспільної думки переважає над контролем з боку медіа чи відомих осіб.

Культура скасування – це результат складних соціальних і культурних процесів, які змінюють характер взаємодії впливових людей та суспільства. Її вплив має подвійний характер, адже вона може бути інструментом соціальної справедливості, допомагаючи викривати та засуджувати порушення етичних норм й стандартів, але водночас здатна сприяти й розпалити суперечок у суспільстві, а в результаті ускладнювати конструктивний діалог. У майбутньому важливо знаходити шляхи до збалансованого підходу, який поєднував би свободу висловлювань із відповідальністю за свої дії та слова. І, звичайно, створення механізмів, які допомагали б уникнути зловживань цим явищем.

Культура скасування – це відображення сучасного прагнення суспільства до справедливості та відповідальності у питаннях захисту прав меншин та вразливих

груп. Це новий, ефективний інструмент для притягнення до відповідальності публічних осіб за їх дії чи висловлювання, що суперечать моральним і соціальним нормам. Проте не варто й забувати, що будь-яка медаль має обидві сторони й це явище може стати засобом надмірного засудження, де навіть одна помилка чи невдалий вислів можуть зруйнувати чиюсь репутацію чи кар'єру на довгі роки чи навіть назавжди.

1.2. Історичне підґрунтя культури скасування

Явище культури скасування має глибоке історичне коріння і його прояви можна побачити ще у стародавніх культурах, коли правителі або важливі діячі, які втрачали популярність чи зазнавали опалу, ставали жертвами ритуалів стирання з історії. Такі дії мали символічний характер, але також несли за собою реальні наслідки, оскільки знищували будь-які свідчення про існування тих, кого засудили або визнали негідними згадки. Існували також випадки, коли через неприйняття поглядів чи дій певних людей суспільство виганяло та не приймало у свої кола.

Соціальний тиск навіть не є унікальним для нашого суспільства сьогодні. Кожне суспільство впродовж історії мало свій спосіб демонструвати соціальне несхвалення, але його прояви виглядали по-різному в кожному з них. Зрештою, соціальний тиск – це лише спосіб суспільства вигнати або зробити зауваження тим, хто кидає виклик його цілісності. Причини такого осуду можуть бути політичними, соціальними чи релігійними. Таким чином, «анулювання» когось – це осуд або покарання за несправедливий виклик громадянському суспільству [54].

В історико-соціальному контексті феномену культури скасування американська журналістка Ізабель Вілкерсон у своїй книзі «Каста: витоки нашого невдоволення» («Caste: The Origins of Our Discontents», 2020) звертається до символіки з третьої книги Мойсея – Левіт, яка пояснює механізми цього явища. Вона описує ритуал із «козлом відпущення», або *sa'ir la'aza'zel* (буквальний козел), якого первосвященник наділяв усіма гріхами громади та відправляв у пустелю. У стародавній Греції існувала подібна практика, де людська жертва символічно несла

відповідальність за гріхи громади, проходячи через приниження та вигнання, що прирівнювалося до своєї смерті. Цей обряд був способом домінуючої групи позначити «Іншого» як джерело зла та, вигнавши його, сподіватися, що зло зникне з їхнього середовища [59].

Однак «козел відпущення» не завжди є винуватцем своїх дій; він стає втіленням провини кожного, хто його звинувачує. Жертва культури скасування виконує подібну роль до фармакосу (від грец. *φάρμακος*) – фігури, яка поєднує в собі протилежності: лікаря й отруту, рятівника і вбивцю. Таким чином, жертва культури скасування об'єднує ворогуючі групи в їхньому засудженні, втілюючи колективні страхи та провини суспільства [63].

У Стародавніх Афінах V століття до н.е. існувала своя форма культури скасування, відомої як «остракізм». Остракізм – це вигнання, переслідування, колективний осуд, презирство з боку оточення [28]. Це був інструмент, за допомогою якого громадяни Афін могли через голосування вигнати з міста будь-якого політика або відомого діяча, якого вважали загрозою для демократії чи стабільності міста-держави. Громадяни писали імена на глиняних черепках (остраконах), і якщо більшість підтримувала рішення, людина повинна була залишити Афіни на 10 років [47]. Спочатку остракізм мав на меті запобігти виникненню тиранії та захистити демократичний устрій Афін від узурпації влади. Афіняни побоювалися, що окремі впливові політики можуть набрати занадто велику силу й використовувати її проти інтересів народу. Це був своєрідний механізм самооборони для держави, який дозволяв «вивести з гри» небезпечних осіб, не вдаючись до насильства чи судових процесів.

Однак із часом остракізм став зручним інструментом політичної боротьби. Відомі випадки, коли вигнанню підлягали не ті, хто справді загрожував місту, а просто популярні або впливові люди, яких політичні суперники хотіли усунути. Наприклад, Арістід, відомий афінський політик і полководець, був вигнаний лише тому, що багато хто вважав його «надто справедливим». Такі випадки свідчать про те, як легко механізм остракізму міг бути використаний для маніпуляцій та боротьби

за владу, перетворившись на засіб усунення конкурентів, а не захисту демократії [65].

У підсумку, остракізм як інструмент поступово втратив свою популярність і значення. Культура скасування у формі остракізму спочатку служила для підтримки громадянського ладу, але зрештою дискредитувала себе через політичні інтриги й особисті розправи, що призвело до його припинення в Афінах.

У Стародавньому Єгипті одним із головних ритуалів «скасування» було зішкрябування імен з монументів, храмів і гробниць. Єгиптяни вірили, що ім'я людини має сакральне значення, а отже якщо його стерти з пам'ятників, це може позбавити особу права на існування в загробному житті. Особливо це стосувалося фараонів або інших високопосадовців, які потрапляли в немилість після своєї смерті або за часів правління наступних династій. Одним із найбільш відомих прикладів такого ритуалу є випадок фараона Ехнатона, який запровадив релігійні реформи, зокрема культ бога Атона. Після його смерті його наступники намагалися стерти всі згадки про нього, оскільки його реформи вважали небезпечними та неприйнятними [17].

У Стародавньому Римі існував подібний ритуал під назвою «прокляття пам'яті» (лат. *«damnatio memoriae»*). Це був своєрідний юридичний акт, за допомогою якого сенат міг засудити імператора або іншого політичного діяча після його смерті. Такий вирок означав не лише засудження, але й спробу викреслити особу з усіх історичних записів. Ім'я такої особи знищували на публічних пам'ятниках, монетах, написах та інших свідченнях. Метою було зробити так, щоб ця людина фактично ніколи не існувала в очах майбутніх поколінь. Відомим прикладом «прокляття пам'яті» є імператор Калігула, правління якого було настільки жорстоким і деспотичним, що після його вбивства сенат вирішив знищити всі згадки про нього. Подібна доля спіткала й Нерона, якого засудили за безрозсудне правління та переслідування християн. Такі символічні страти дозволяли римському суспільству «очищати» історію від осіб, чия діяльність вважалася небезпечною або

шкідливою для держави та суспільного ладу. Це створювало ілюзію того, що в історії залишаються лише ті особи, які робили внесок у добробут імперії.

Схожі прояви остракізму виникали і в 18 ст. після Революційної війни багато патріотів переслідували лоялістів за їхню підтримку Корони, тому вони емігрували до Канади або Великобританії. Також Папа Римський Католицької Церкви може відлучати від Церкви тих, хто виявився небезпечним для віри. У кожному з цих випадків йшлося про збереження існуючої культури та громадянського суспільства. Афіняни піддали остракізму тих, хто загрожував їхній демократії. Патріоти кидали виклик тим, хто працював проти революції. Церква відлучала від Церкви тих, хто веде скандальне життя. Кожен випадок сприяє функціонуванню певної соціальної групи [62].

Отже, культура скасування, яку сучасне суспільство часто асоціює з медійним простором і публічним осудом, насправді не є чимось новим й має глибоке історичне коріння. Від античного остракізму в Афінах до ритуалів знищення імен у Стародавньому Єгипті та «прокляття пам'яті» в Римі, різні суспільства використовували подібні механізми, щоб ізолювати або повністю виключити осіб, яких вважали небезпечними для їхнього політичного або культурного ладу.

Незалежно від епохи, метою цих дій було збереження існуючого порядку, часто під виглядом захисту суспільних цінностей чи запобігання тиранії. Від афінського вигнання через черепки до політичної боротьби в Римі чи релігійних вигнань Католицькою Церквою – усі ці форми скасування відображають глибинні соціальні механізми самооборони. Проте, як демонструє історія, подібні практики не завжди працювали справедливо, адже могли використовуватися для усунення політичних конкурентів чи особистих ворогів.

Таким чином, культура скасування, у своєму історичному контексті, є не просто інструментом осуду, а потужним механізмом, який слугував різним суспільствам у збереженні власної ідентичності, хоча й нерідко ставав засобом маніпуляцій та політичних інтриг.

1.3. Соціокультурні та медійні фактори формування культури скасування

Культура скасування у сучасному медіасередовищі є інструментом, використовуючи який аудиторія може протистояти тим, хто раніше мав більш абсолютний та замкнений статус, наприклад публічні особи, бренди, організації та інші. Сьогодні вони працюють у середовищі, де аудиторія стає дедалі більш незалежною, соціально свідомою й усвідомлює коли вона стає об'єктом агресивного маркетингу та стратегій переконання. Це означає, що культура скасування може мати згубний вплив для медійних діячів й брендів та заплямувати їхню репутацію, у випадках неетичної комунікації, а також зашкодити їхнім стосункам з цільовою аудиторією.

Кенселінг набув популярності у сучасному суспільстві завдяки швидкому зростанню впливу онлайн-медіа, які стали потужним інструмент для формування громадської думки та більш вагомій організації суспільних ініціатив. Основна особливість цього явища полягає у використанні суспільного тиску, спрямованого на конкретну особу чи організацію аби змусити її відмовитися від публічної діяльності чи зазнати фінансових або репутаційних втрат внаслідок дій, які це суспільство вважає неприйнятними чи небезпечними.

Перш за все кенселінг виконує роль інструменту для соціального впливу, за допомогою якого суспільство намагається підтримувати певні моральні або етичні норми й стандарти. У сучасному світі реакція на неприйнятну поведінку стає дедалі швидшою, особливо якщо це стосується таких проблем, як дискримінація, расизм чи сексуальні домагання. У цьому контексті кенселінг можна сприймати як форму колективного засудження, що слугує механізмом регулювання соціальних відносин у публічному середовищі.

Ще одним важливим аспектом культури скасування є роль медіа в її формуванні та закріпленні у соціальних процесах. Завдяки сучасним онлайн-медіа інформація поширюється з неабиякою швидкістю й це дозволяє миттєво створювати публічний дискурс навколо певних подій чи особистостей. Медіа не лише висвітлюють конфліктні ситуації, але й нерідко задають тон обговоренню,

впливаючи на те, як саме суспільство сприйматиме та оцінюватиме конкретні події. З одного боку, це дає змогу суспільству брати участь у формуванні публічної відповідальності, а з іншого – сприяє посиленню тиску на публічних осіб і компанії, які стають об'єктами кенселінгу.

Культура скасування тісно пов'язана із концепцією цифрової справедливості. Соціальні медіа надали користувачам нові можливості для висловлювання своїх позицій і боротьби за справедливість. Платформи як Твіттер, Інстаграм чи Фейсбук перетворилися на інструменти активізму, де кожен має змогу висловлювати свою незгоду чи підтримку стосовно певних подій або осіб. Це відкриває простір для активної участі широких мас у формуванні суспільної думки, однак також загострює проблеми гіперболізації, дезінформації та маніпуляцій.

Таким чином, культура кенселінгу є багатовимірним явищем, що має як позитивні, так і негативні наслідки. Вона сприяє підвищенню відповідальності публічних осіб за свої дії та висловлювання, а також активній участі громадян у суспільних процесах. Однак одночасно культура кенселінгу може призводити до надмірного тиску, самоцензури та поляризації суспільства.

Люди – соціальні істоти, якими рухає бажання вписатися в суспільство, і вони піддаються впливу, щоб діяти певним чином, щоб злитися з іншими. Люди піддаються тиску з боку однолітків, тому що покладаються на групу для задоволення двох основних бажань: потреби у прийнятті з боку інших і потреби в точному уявленні про реальність

Активісти громадянського суспільства використовують неформальний соціальний тиск, спрямований на покарання та ostracism впливових осіб безпосередньо, притягаючи їх до відповідальності перед суспільством, наприклад, шляхом підриву репутації, руйнування кар'єри, відмови у доступі до публічних платформ та створенні підстав для судового переслідування. Ширші та більш опосередковані цілі цієї стратегії полягають у тому, щоб поширювати колективне вираження морального обурення, мобілізувати громадську думку та вимагати дій від осіб, які приймають рішення. Деякі з найвідоміших кейсів були ініційовані

прогресивними лібералами, наприклад, кампанії, спрямовані на ініціювання офіційних слухань, судових переслідувань або регуляторних реформ, які посилюють покарання за харасмент, сексуальних домагань в армії, сексуального насильства в католицькій церкві та запровадити незалежний нагляд за скаргами на поліцію. Але згодом цю стратегію почали наслідувати люди будь-яких ідеологічних поглядів і переконань. Наприклад, в США праві цифрові активісти та медіакоментатори підживлюють теорії змови, що критикують моральну поведінку ліберальних ікон, таких як Гіллари Клінтон, Барак Обама, Джордж Сорос і Білл Гейтс та ін. [19].

На початку свого формування культура скасування була неприйнята частиною академічних кіл, котрі засудили це явище, оскільки воно, на їхню думку, підбурює до несправедливої та недемократичної поведінки. Науковці Ахуджа і Керкетта пояснюють, що не всі люди, які беруть участь у скасуванні, мають достатні знання про предмет обговорення або обставини, в яких опинився об'єкт скасування. Цей ефект стає ще більш очевидним у соціальних мережах, оскільки споживачі прикриваються анонімністю. Потурання тиску з боку однолітків і масовим емоціям часто завдає шкоди справедливості, як уже згадувалося раніше, а також порушує право інших на свободу думки і вираження поглядів [13]. Адже більш консервативні позиції зазначають, що культура скасування не залишає місця для свободи вираження поглядів, тоді як більш прогресивні погляди стверджують, що, незважаючи на це, незгода і плюралістичні дебати все ще можливі і відбуваються. Звідси випливає, що «культуру скасування» розглядають і як зразкову форму демократії для тих, хто може підняти свій голос проти владних структур, і як інструмент для публічної ганьби та цензури альтернативних думок, що домінують у соціальних мережах.

У зв'язку з тим, що соціальні медіа стали більш доступними за останні кілька років стало очевидно, що культура скасування є ідеальним інструментом контрпромови для тих, хто раніше не мав голосу. Публічне виокремлення впливових осіб та притягнення їх до відповідальності за їхню неправомірну поведінку допомогло викрити соціальну несправедливість та поширити цю обізнаність серед

решти. Водночас, видимість, яку забезпечують соціальні медіа, робить їх ідеальним середовищем для того, щоб культура скасування стала глобальним явищем, коли користувачів заохочують і дозволяють їм виступати в ролі суддів та присяжних щодо дій інших людей, котрі довгий час залишались неушкодженими в репутаційному плані.

Цифрова епоха і пов'язана з нею комунікація в часи екстремальних соціальних змін створили середовище, в якому суспільство дедалі більше поляризується і в якому лише одна правда чи реальність вважається виправданою та обґрунтованою. Дехто стверджує, що несправедливі порушення повинні бути покарані, тоді як інші схиляють до відкритих дебатів і закликають до більше глибокого вивчення та дослідження питань як альтернативу скасуванню [22].

Результати дослідження бізнес-аналітиків у сфері онлайн-медіа Найди Гвозден та Ловіс Зеттерлінд щодо мотивів скасування показали, що самооцінка людини, особисті переконання та цінності поєднуються з бажанням належати до соціальної групи, соціальне схвалення, груповий тиск і норми є основними основні чинники, що формують індивідуальне ставлення до участі в культурі скасування. Відбувається культура скасування коли впливова особа або схвалений бренд не відповідає переконанням й цінностям людини або порушує моральні стандарти чи соціальні норми. Отже, скасування заслуговує той схвалений бренд або впливова особа, який, на думку аудиторії є неприйнятним чином, тож своєю чергою вона виступає за відновлення соціальної справедливості. Крім того, дуже важливим фактором є й характер проступку – поведінка, дії чи слова, що відносяться до найпоширеніших типів провини (расизму, сексизму, ганьби, антисемітизму тощо) найчастіше сприймаються як «неприйнятний». Однак, сприйняття того, що вважається «неправильним» і «неприйнятним», є дуже суб'єктивним і залежить від особистих переконань і цінностей індивіда, а також його навколишнього соціального середовища середовище. За висновками цього дослідження, можна також стверджувати, що якщо є міцні стосунки з впливовою особою – це може мінімізувати ризик скасування окремою особою [18]. Тобто, якщо людина розділяє

погляди впливової особи чи має підвищену емпатію до неї, у випадку її кенселінгу вона з більшою ймовірністю буде підтримувати його чи триматись нейтральної сторони в обговореннях.

Враховуючи той факт, що культура скасування стала можливою завдяки взаємопов'язаності глобальної спільноти, де кожен є об'єктом онлайн-контролю, будь-яка особа чи організація в усьому світі потенційно можуть брати в ній участь, або ж стати її мішенню.

На глибшому рівні розвиток популярності культури скасування пов'язаний з тим, як інтернет і соціальні медіа кардинально змінили умови соціальної взаємодії. Перш за все, методи, у які люди повідомляють один одному інформацію, стають все більш асинхронними. Навіть якщо люди можуть використовувати текстові повідомлення, чати, прямі повідомлення, електронну пошту й навіть дискусійні форуми для спілкування в постійному темпі або відповідати один одному в той самий момент, коли вони отримують повідомлення, цифрові інструменти і платформи допускають затримки. Ці можливості асинхронності призводять до «розмовної релаксації». Асинхронність уможливорює тривалу взаємодію великих груп людей. Це те, що відбувається в соціальних мережах, таких як Твіттер, а також на різних онлайн-форумах і спільнотах.

Асинхронна комунікація також означає, що людині не доводиться мати справу з негайною реакцією тих, з ким вона взаємодіє. Психолог Джон Сулер стверджує, що це робить користувачів розкутими. Можливості вступати в розмову й виходити з неї, повертатися, коли та якщо ми цього хочемо і відсутність «безперервної петлі зворотного зв'язку, яка підкріплює одні моделі поведінки і гасить інші» дозволяє нам відчувати себе в більшій безпеці й вільніше формулювати свої думки [27].

Ще однією характеристикою цифрової соціальності, особливо коли спілкування відбувається за допомогою тексту, є те, що вона робить втілених людей майже невидимими. Коли хтось користується такими сервісами, як Твіттер, він не може бути безпосередньо видимим для інших, і ми не можемо бачити, хто ще перебуває там у той самий час. Навіть якщо деякі сайти, платформи та сервіси

мають індикатори, які показують, чи є людина онлайн, чи ні, вона все одно залишається фізично невидимою (хоч іноді може бути представлена фотографією профілю чи іншим аватаром). Як зазначалося раніше, відсутність невербальних сигналів та іншої інформації про партнера по спілкуванню, а також про соціальний контекст взаємодії, на думку деяких людей, сприяє розкутому спілкуванню, наприклад, агресивній поведінці або використанню грубої лексики [22].

У дослідженні публікацій, що стосувались російсько-української війни в Твіттері, соціалогиня Марія Д. Марсеніч приходить до висновку, що саме ця соціальна платформа може бути одним із винуватців посиленого впливу культури скасування, оскільки вона функціонує таким чином, щоб створити певний ідеологічний клімат, в якому користувачі переважно орієнтовані на тих, хто поділяє схожі погляди та ідеї. Адже твіти, насичені агресивним тоном, мали значно більшу підтримку аудиторії, що говорить про те, що спілкування з однодумцями дає людині впевненість відкрито висловлювати свої більш екстремальні думки, або через лайк як форму підтримки певної позиції/погляду на ситуацію, або через твіт для висловлення особистої позиції [21].

Коли людина ідентифікує себе з групою, до якої не має особистого доступу, соціальні медіа надають простір для пошуку солідарності та підтримки, які інакше були б неможливі. Пошук спільнот часто призводить до створення різноманітних груп. З одного боку, ми маємо групу «ми», яка складається з набору індивідів, які поділяють схожі переконання, ідеї та цілі, і, навпаки, групу «вони», до якої входять ті, хто не поділяє однакові якості. з групою «ми» [26]. Ця поляризація на «нас» і «вони» виявилася сильною рисою афективних спільнот у соціальних мережах, навіть якщо те, що мобілізує «ми»/«нас» або питання про те, що їх об'єднує з погляди аргументів, пріоритетів і цілі можуть бути незрозумілими [14].

Коли анонімність знімає особисту відповідальність і породжує відчуття втрати індивідуальності, вона також може призвести до того, що люди стають більш альтруїстичними й більш готовими допомагати іншим. Отже, в цифровому суспільстві анонімність може бути як силою єдності та солідарності, так і

фрагментації та нігілізму. Це давня дискусія. Дехто стверджує, що анонімна взаємодія в цифрових медіа є основною причиною мови ненависті, расизму, сексизму тощо, тоді як інші люблять зосереджуватися на тому, як анонімність в Інтернеті може сприяти таким речам, як низові політичні дії в місцях, де цензура і стеження ускладнюють таку мобілізацію.

Однак є й ті, хто ставить під сумнів її етичність та сумісність з демократичними цінностями. Дослідження культури скасування показало, що через те, що вона виникає в соціальних мережах, де гарантується анонімність, вона також може бути використана окремими особами для поширення токсичних ідей з серйозними наслідками [22]. Таким чином, однією з найбільш критичних позицій цієї сучасної культури закликів є те, що вона стала зброєю тих, хто хоче нав'язати свої цінності та думки іншим будь-яким шляхом, що може завдати шкоди соціальній справедливості та демократії.

Отже, культура скасування має складний і неоднозначний характер. Вона виникла внаслідок розвитку онлайн-медіа та необхідності суспільства реагувати та регулювати те, що відбувається й може мати загрозу для його устрою. Завдяки доступності сучасних цифрових платформ люди отримали інструмент для впливу на громадську думку та притягнення публічних осіб до відповідальності за порушення його безпеки. Тож кенселінг часто стає засобом для привернення уваги чи притягнення до відповідальності за порушення етичних норм, дискримінацію чи інші неприпустимі дії.

Однак культура скасування має й зворотний бік. Масовий тиск, що нерідко виникає в соціальних мережах, може призводити до перебільшень, самоцензури або навіть переслідувань. Складність ситуації полягає ще й у тому, що поняття «неприйняттого» залежить від контексту, культурних норм і особистих переконань. Це створює поле для суб'єктивності й маніпуляцій, тож важливо пам'ятати, що швидкість і емоційність комунікації в інтернеті часто посилюють агресію і розбіжності. Тому культура скасування потребує не лише критичного осмислення, а

й пошуку шляхів для забезпечення балансу між свободою слова, відповідальністю та збереженням демократичних цінностей.

Висновки до розділу 1

Розвиток та поширення культури скасування є одним із визначальних феноменів сучасного інформаційного простору, що знаходиться на перетині медійних, соціокультурних та історичних факторів. У ході дослідження було розглянуто природу цього явища, його соціальні та етичні наслідки, а також роль, яку відіграє кенселінг у формуванні суспільної думки.

Культура скасування, або кенселінг, виникла на основі прагнення суспільства до підвищення етичної відповідальності та соціальної справедливості. Вона являє собою форму колективного осуду, що реалізується через соціальні медіа, де користувачі, об'єднуючись навколо спільних ідеалів чи цінностей, засуджують публічні дії або висловлювання окремих осіб та організацій. Унікальність феномену полягає в його сучасній динаміці, що поєднує можливість швидкого доступу до інформації з активністю користувачів, готових брати участь у суспільних дискусіях та впливати на репутацію тих чи інших осіб. Важливою рисою кенселінгу є його децентралізованість, відсутність лідерів та постійних учасників, що створює ефект стихійності та певного рівня анархії, який є характерним для сучасного медіапростору.

Дослідження демонструє, що явище кенселінгу має глибокі історичні корені, від античних традицій остракізму в Афінах до практик римського *damnatio memoriae*, коли небажаних для влади осіб викреслювали з колективної пам'яті. Така поведінка суспільства, хоч і набула нових форм в епоху цифрових технологій, залишається проявом давніх механізмів соціального контролю. Сучасний кенселінг, однак, отримав можливість існувати поза рамками державних чи релігійних установ, перетворившись на інструмент громадянського суспільства для притягнення до відповідальності впливових осіб. Соціальні мережі змінили баланс влади між

публічними особами та аудиторією, надаючи останній змогу відкрито висловлювати своє ставлення до різних подій та осіб.

Однак культура скасування залишається спірним явищем із точки зору суспільних наслідків. Адже з одного боку, вона слугує інструментом для боротьби за права меншин та захисту соціальної справедливості, допомагаючи привертати увагу до дискримінації, порушень етичних стандартів та інших випадків несправедливості. Завдяки кенселінгу суспільство має можливість контролювати поведінку публічних осіб, що в умовах глобалізації інформації набуває значної вагомості. І цей публічний осуд сприяє формуванню більш значущого та стійкого уявлення про важливість дотримання етичних норм, зміцнює межі соціальної прийнятності та впливає на відповідальність тих, хто прагне залишатися в центрі уваги суспільства.

Та не варто забувати, що надмірне застосування кенселінгу може мати негативні наслідки в формі поляризації суспільства чи обмеження свободи вираження думок. Людський фактор залишається актуальним у будь-яких соціальних процесах, тож учасники кенселінгу можуть не завжди об'єктивно оцінювати ситуацію, що може призводити до потужного та необґрунтованого тиску чи навіть до соціального лінчування. Надмірна реакція на суперечливі заяви чи дії створює ризики для зниження якості суспільного дискурсу утворюючи спіраль замовчування, оскільки цінні, хоча й критичні думки можуть замовчуватися через страх бути «скасованими». Це, у свою чергу, призводить до самоцензури, зниження відкритості до обговорень та обмеження можливостей для конструктивного діалогу, що є важливим аспектом для розвитку демократичного суспільства.

Культура скасування має суперечливий характер, поєднуючи в собі як потужний інструмент суспільного впливу, так і джерело напруги у суспільстві. З одного боку, вона дозволяє висвітлювати порушення етичних норм, притягуючи публічних осіб до відповідальності, а з іншого — може підірвати довіру до них і обмежити свободу обміну думками. Аби цей механізм залишався дієвим та сприяв розвитку своїх позитивних характеристик, необхідно знайти баланс між свободою

слова та дотриманням етичних стандартів. Варто уникати надмірного тиску на окремих осіб, що стають об'єктами скасування вперше, адже це може спричинити необґрунтовані та безповоротні наслідки. Натомість важливо прагнути об'єктивності у підходах до вирішення конфліктів, зберігаючи можливість для відкритого й конструктивного діалогу.

Культура скасування провокує нові виклики для сучасного суспільства, яке в епоху цифрової комунікації та глобальної взаємопов'язаності має більше можливостей аніж будь-коли раніше. Її майбутнє залежить від того, чи зможе суспільство знайти ефективні механізми для підтримки цього балансу та чи зможуть онлайн-медіа трансформуватися в простір для конструктивних дискусій, які не лише карають за порушення етичних норм, а й сприяють вихованню відповідальності та розумінню.

РОЗДІЛ 2

СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ КУЛЬТУРИ СКАСУВАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРИ

2.1. Особливості функціонування культури скасування в українських онлайн-медіа

Культура скасування, або «cancel culture», є одним із найбільш дискусійних соціальних феноменів сучасності, особливо в медіапросторі. Вона виникла у західному світі та набула популярності через соціальні мережі, де швидкість комунікації та масове обговорення можуть швидко сформувати суспільну думку щодо конкретних осіб, брендів чи подій. Хоча феномен культури скасування глибоко вкорінений у західній культурі, в українських медіа він почав набирати обертів лише протягом останнього десятиліття. Тож новим вектором для дослідження постає особливість функціонування культури скасування в українських медіа, відмінності між національним та західним контекстом, а також специфіку застосування цього явища під час війни.

Український медіапростір відносно нещодавно почав стикатися з феноменом культури скасування, але він має свої специфічні риси, які відрізняються від західної практики. Це обумовлено історичним, політичним та культурним контекстом країни.

В першу чергу варто відзначити, що в Україні відсутня така глибока традиція політичної коректності, як на Заході. Багато аспектів, що на Заході підпадають під культуру скасування, в Україні ще не викликають масових протестів чи гучних публічних кампаній. Наприклад, теми дискримінації за гендерною або расовою ознакою лише починають отримувати увагу.

Політична ситуація в Україні значною мірою впливає на спосіб у який функціонує культура скасування, особливо в умовах військового конфлікту з боку росії. Тож в українському контексті об'єктами кенселінгу часто стають не ті, хто

порушує соціальні норми чи етики, а ті, хто висловлюється або діє проти національних інтересів. Зокрема ті, хто публічно підтримує проросійську позицію, має зв'язки з російською пропагандою чи підтримують антиукраїнські наративи найчастіше стають жертвами кенселінгу, оскільки їхня діяльність вважається загрозовою для національної безпеки країни та суспільства. В українських онлайн-медіа це явище проявляється у форматі громадських бойкотів публічних осіб або медіа, відмові від споживання чи використання контенту, заклики до обмеження діяльності тощо.

Сьогодні можемо стверджувати, що до факторів, які призводять до статусу скасування, додалися культурно-етнічна належність і політичні погляди. Це підтверджується численними бойкотами, спрямованими проти медійної та культурної діяльності ряду російських та проросійських діячів. Багато користувачів вважають підтримку їхньої діяльності небезпечним і неприпустимим у контексті жорстоких дій, які вживає влада РФ проти українського народу. Українські митці та активісти закликають бойкотувати всі прояви російської культури, підкреслюючи, що «у цій фактично тоталітарній країні культура виконує сервісну функцію і слугує політичній пропаганді» [67]. Так, у 2022 році члени Українського PEN оприлюднили петицію з вимогою щодо культурного бойкотування російської культури та звернення до міжнародної інтелектуальної спільноти, в якому застерігають, що російська культура використовується як інструмент пропаганди та прикриття для воєнних злочинів, які російські військові здійснюють на цей час проти мирного населення в межах України [46]. Похідна від цього звернення соціальна кампанія «Скасуймо росію» (англ. cancel russia) донесла чітке послання, пов'язуючи російську культуру, її ідентичність, націю, державу та агресію в єдиний синонімічний ланцюг. Вона закликає скасувати як «велику російську культуру», так і її «криваву імперію». Плакати було розміщено англійською, німецькою, голландською, французькою та італійською мовами в багатьох країнах Європи.

Поширюючи цю кампанію для більшого охоплення населення, на просторах західних медіа завдяки силам небайдужих громадян рух «cancel russia» з'явився й

офіційний сайт цієї кампанії [52]. На головній сторінці зазначено, що «російська культура має експансійний та імперіалістичний характер. Поколіннями вона виховувала перевагу над іншими націями, які спочатку були підкорені російською імперією, а згодом радянською державою. російська федерація вирішила продовжити цю прикру практику. Майже вся російська культура продовжує традиції російського імперіалізму головним чином завдяки тому факту, що експансіоністська політика росії ніколи не була засуджена і публічно засуджена».джерело Вони зазначають, що варто повністю відмовитися від будь-якого фінансування, підтримки чи уваги, яку колись надавали російським митцям – будь-то художники, письменники чи музиканти. Їхні виставки, публікації, концерти не повинні мати місця на світовій арені. У пресі також не має бути згадок про них, поки російські війська продовжують руйнувати українську культурну спадщину, вилучати українські книги та змушувати дітей на окупованих територіях вивчати російську мову і літературу, їхню культуру не можна підтримувати та закривати очі на їхні злочиння.

Однак, в силу побоювань щодо конфліктів з обуреним щодо співпраці з росією та толеруванню присутності будь-чого російського соціальним колом, низка країн, кампаній та брендів з метою вберегти прихильність народу з 2022 року переоцінили свою співпрацю з російськими суб'єктами, що призвело до економічних та політичних санкцій. Європейські держави швидко вжили заходів для припинення співпраці з офіційними російськими структурами та афілійованими особами [68].

Питання скасування російської культури у відповідь на повномасштабну військову агресію росії проти України є надзвичайно складним і багатогранним. Воно не може бути зведене до простого неприйняття чи відторгнення того чи іншого культурного явища, а пов'язане зі складними та неоднозначними питаннями національної ідентичності, історії та моральної відповідальності. З одного боку, росія використовує культуру як ідеологічну зброю коли просуває російську мову, літературу, музику та різні види мистецтва на міжнародному рівні, підкреслюючи власну вищість і намагаючись применшити значення інших культур, особливо

української. Українська культура іноді розглядається в контексті російської, що є неприйнятним для українців в сучасних реаліях. Та з іншого боку, багато видатних діячів культури, які традиційно асоціюються з росією, насправді ж мають глибокі зв'язки з Україною. Неможливо повністю відкинути таких діячів, не ризикуючи втратити важливу частину культури та спадщини країни. Тож тут потрібне збалансоване рішення, щоб зберегти культурні досягнення та ідентичність і водночас протистояти російській культурній експансії та пропаганді. Необхідно ретельно проаналізувати та переосмислити діяльність таких культурних діячів у контексті української національної історії та об'єктивно визнати їхній внесок в українську культуру. В умовах глобалізованої реальності та інформаційної війни ідея скасування російської культури як відповідь на агресію актуалізує проблему розмежування культурного діалогу та конфлікту, а також використання культури як засобу протидії гібридній війні. Важливо підкреслити, що таке скасування не повинно бути самоціллю чи умовою культурно ізоляції. Це радше інструмент для розкриття правди про історичні зв'язки, культурні впливи та спільну спадщину, які були спотворені або приховані ідеологічною пропагандою [19].

Тож навіть попри жорстоку історію насадження російської культури та привласнення російською імперією української культурної спадщини, на Заході й досі присутні тези на кшталт «Ми не можемо скасувати російську культуру», «Пушкін не може відповідати за путіна», «Ми не можемо не запрошувати російських художників на резиденції та спільні проєкти», «Це не ліберально», «Це виглядає як цензура». Тобто, завдяки кривавим надбанням культури росії, чимало діячів західної культури продовжують «захищати» її здобутки, ігноруючи яким саме шляхом вони були отримані [66].

Важливо усвідомлювати, що не можливо обговорювати росію у контексті соціокультурних тем без визнання того факту, що на міжнародній арені вона сама ж активно і використовує культуру як інструмент агресивної політичної пропаганди. Культура завжди відображає цінності та ідеї суспільства, яке вона представляє, а

російське суспільство в нинішніх умовах підтримує ідеологію насильства та поширення фейкової інформації.

Переосмислення підходу до культурного дискурсу має виходити за межі результатів російсько-української війни. Воно повинно включати усвідомлення того, що сучасний інформаційний простір значною мірою надає непропорційну перевагу великим і впливовим державам, позбавляючи інші можливості бути почутими. І, на жаль, стосується це не лише України.

Генеральний директор Українського інституту Володимир Шейко зазначає, що: «росія розв'язала необгрунтовану війну проти суверенної держави та продовжує грубо порушувати міжнародне право. російські військові цинічно вбивають тисячі невинних людей і свідомо знищують архітектурну спадщину українських міст. За таких умов будь-яка культурна співпраця з агресором нормалізує його воєнні злочини та дає росії нові майданчики для самопрезентації» [70]. Поблажливе ставлення Заходу до закликів України скасувати росію й все, що пов'язане з нею, та їхнє постійне прагнення «примирити» жертву з агресором є проявом колоніального мислення та зарозумілості, зазначає В. Шейко. Адже такий підхід відображає жорстку ієрархію: росія залишається в центрі уваги, тоді як Україна продовжує сприйматися на периферії. «Вважається, що російська культура має більшу цінність, ніж життя людей, а голос росії звучить голосніше й вагомніше, ніж голос її пригноблених сусідів» [70]. Цей світогляд застарілий і не відповідає сучасним реаліям, тому жодне «примирення» чи діалог не повинні відбуватися, поки у суспільстві не будуть деконструйовані ці хибні підходи.

Соціолог культури Паскаль Гілен в інтерв'ю для українського видання «Заборона» підкреслює, що бойкот російського контенту приносить позитивні результати. Він зазначає, що під час війни суспільству важливо чітко усвідомлювати, який бік підтримувати. «У такі часи культура стає надзвичайно важливою, оскільки саме вона відіграє ключову роль у перепроєктуванні нації, формуванні нової ідентичності країни та суспільства» [39].

Заступниця міністра культури та інформаційної політики України Галина Григоренко розкриває суть культури скасування наступним чином: «Ми впевнені, що культура – це справді другий фронт... наш північний сусід веде дуже агресивну політику саме в культурній сфері... Культурний фронт надзвичайно складний» [29]. Адже культурний та медійний фронт сьогодні є надзвичайно складною та суперечливою сферою. В Європі часто можна почути аргументи, що культура повинна залишатися поза політикою і бути простором для діалогу та взаєморозуміння. Примус до миру та примирення через мистецтво створює виклики для митців, які часто стикаються з необхідністю брати участь у спільних культурних заходах, таких як виставки, літературні фестивалі чи музичні події, де можуть бути представлені діячі з країн-агресорів. Для українських митців цей виклик стає особливо болючим на тлі того, що понад 1000 закладів культури в Україні вже пошкоджені або зруйновані, особливо на Сході та Півдні країни, що підкреслює глибокий вплив війни на культурну спадщину та мистецькі процеси.

Підтримка України міжнародною культурною спільнотою досить важлива та вагома, і з початку війни низка культурних установ відмовилась від співпраці з російськими культурними діячами. Наприклад, з моменту початку повномасштабного вторгнення, на Каннському кінофестивалі не було офіційних російських делегацій, а участь режисера Кирила Серебреннікова викликала критику на адресу організаторів у свідомих колах світової спільноти [42]. Російських спортсменів неодноразово виключали з Олімпійських ігор. Міжнародні галереї також обмежують співпрацю з росією. Так, музей Hermitage Amsterdam, який мав тісні зв'язки з петербурзьким Ермітажем, відмовився від подальшої співпраці. Важливо відзначити цинічний коментар директора Ермітажу в Санкт-Петербурзі, Михайла Піотровського: «Наші останні виставки за кордоном – це просто потужний культурний наступ. Якщо хочете, свого роду «спецоперація». Яка багатьом не подобається. Але ми наступаємо. І нікому не можна дати завадити нашому наступу... До початку спецоперації в Україні виставки російських музеїв були

всюди... Це й була наша, якщо хочете, «спецоперація», наш культурний наступ» [58].

Деякі європейські країни поступово починають переосмислювати та переоцінювати своє ставлення до російської культури, виявляючи солідарність з Україною через бойкот російської культури або критично оцінюючи її реальний вплив. Усе це відображає постійну та складну боротьбу українців за збереження культурної ідентичності у воєнний час та підкреслює важливість підтримки української культури як засобу національного самовираження й міжнародного визнання. В українському онлайн-медіа просторі практика культури скасування пов'язана з припиненням підтримки громадських діячів і компаній після того, як вони вчинили неприйнятні або образливі дії чи заяви щодо України. Для багатьох її застосування порушило питання про свободу слова, а критики побоюються, що вона може призвести до неадекватного покарання без належного процесу, зашкодити відкритій дискусії та сприяти самоцензурі. Однак прихильники культури скасування вважають, що лише таким чином можна вимагати відповідальності від впливових осіб, особливо в ситуаціях, коли традиційні системи правосуддя та засоби масової інформації не можуть цього зробити [19].

В Україні культурний фронт і дискусії навколо питання культури скасування, особливо під час війни, перетворилося на важливий аспект опору та самоідентифікації. Йдеться не лише про внутрішні зміни у сфері культури, а й про намагання представити Україну на міжнародній арені та боротися з російською культурною експансією. Україна зазнала значних втрат через виїзд значної кількості діячів культури та мистецтва за кордон через військові дії, що негативно впливає на діяльність і розвиток сфери культури. Це потребує розробки нових моделей заохочення та винагороди професіоналів для залучення та утримання їх у сфері культурної діяльності, яка залишається однією з найменш фінансово забезпечених [29].

Хоч культура скасування в українських медіа й має багато схожостей із західним проявом, залишається також і низка суттєвих відмінностей:

1. Політичний аспект. У західній культурі скасування основна увага приділяється етичним питанням, що стосуються прав людини, дискримінації та соціальної справедливості. В українському ж контексті кенселінг часто набуває політичного забарвлення і пов'язаний із питаннями національної безпеки країни. Так, в Україні публічні діячі, які співпрацюють з росією чи підтримують проросійські наративи, мають високий ризик бути скасованими через загрозу національним й суспільним інтересам.

2. Рівень суспільної свідомості. В Україні культура скасування тільки формується, тому багато публічних осіб звикли до безнаказаності в медійному середовищі й далеко не кожен з них має розуміння того, що може понести відповідальність за свої слова чи дії. У той час, як на Заході, особливо в США, культура скасування стала поширеним механізмом відповідальності, в Україні цей процес все ще перебуває на етапі розвитку.

3. Інструменти культури скасування. Хоч в Україні соціальні мережі вже відіграють значну роль у формуванні суспільної думки, традиційні медіа, зокрема телебачення, й досі мають великий вплив на широкі маси населення. Це впливає на те, як культура скасування застосовується до публічних осіб і яким чином інформація про скасування поширюється серед громадськості. Проте, серед частини суспільства, що активно існує в середовищі соціальних мереж та онлайн-медіа, культура скасування працює активно та ефективно.

Отже, у сучасному українському медіапросторі культура скасування все ще перебуває на стадії розвитку та має відмінність від західної практики. В Україні вона зазнала значних змін під впливом національних реалій і війни, ставши потужним інструментом соціальної та політичної боротьби проти російської окупації та агресії. На відміну від західних країн, де кенселінг здебільшого фокусується на етиці та соціальній справедливості, в українському медійному середовищі він має на меті захист національних інтересів і боротьбу з російською пропагандою.

В умовах війни культура скасування в Україні орієнтується на осіб та організації, які загрожують національній безпеці і важливу роль тут відіграють саме

онлайн-мережі, які допомагають швидко реагувати на небезпеку та організувати бойкоти. Через складну та жорстоку історію стосунків росії з Україною контексті боротьби з російською культурою як частиною шляху боротьби з російським імперіалізмом. Соціальні кампанії по типу «Скасуймо росію» підкреслюють підтримку росії а агресивних ідеологічних наративів і закликають до її абсолютної ізоляції з метою збереження безпеки.

В Україні культура скасування стає важливим інструментом в механізмі боротьби з небезпечним російським впливом і збереження національної ідентичності. Вона вже набуває власної ідентичності перетворюючись на важливий та потужний інструмент формування громадської думки та протидії агресії.

2.2. Вплив онлайн-медіа на формування та поширення культури скасування в Україні

Після 24 лютого 2022 року у багатьох користувачів онлайн-медіа та соціальних мереж виникло важливе питання щодо ставлення до російських і проросійських медійних діячів та компаній. З початком повномасштабного вторгнення рф в Україну культура скасування отримала новий, більш політизований вектор розвитку й стала важливим інструментом у довгій та складній боротьбі проти поширення контенту та діяльності агресора на теренах українського інформаційного простору.

В Україні цей процес посилюється внаслідок революційних подій 2014 року, які призвели до стрімкої поляризації суспільства. З початком російської агресії у 2014 році, а особливо після повномасштабного вторгнення у 2022 році, значно зросла роль онлайн-медіа й соціальних мереж у поширенні патріотичних ідей, бойкотів та скасування. Вони стали своєрідним майданчиком для формування громадської думки стосовно публічних осіб, які висловлювали проросійські погляди або підтримували дії росії.

Онлайн-медіа та соціальні мережі стали однією з основних платформ для громадського обговорення, що дозволило швидко й ефективно поширювати інформацію та формувати суспільні настрої. З появою таких мереж, як Фейсбук,

Твіттер, Інстаграм, ТікТок та інших, громадяни отримали можливість безпосередньо впливати на розвиток та характер медійного простір. Доступ до інформації став значно демократизованим, що призвело до активнішої участі громадськості в політичних і соціальних процесах.

Культура скасування у соціальних мережах може набувати різних форм: від публічних закликів до бойкоту певних осіб чи компаній до організованих кампаній із блокування сторінок або акаунтів в інтернеті. Завдяки широкому доступу до інформації та можливості швидкого обміну думками, соціальні мережі стимулюють колективні дії на підтримку або проти певних осіб.

Значущим прикладом в Україні є заклики до бойкоту російської культури та російських публічних осіб, які відкрито підтримують агресію росії. Кампанії в соціальних мережах проти таких осіб часто мають великий резонанс та можуть призводити до їхнього скасування не тільки на національному рівні, а й за межами країни. Тож увага щодо питання присутності російського контенту в як в соціальних мережах, так й інших медійних платформах, є значними. Велика кількість російських блогерів та інфлюенсерів спостерігають суттєве зниження охоплень та активності на своїх сторінках у соціальних мережах, а численні міжнародні бренди більше не укладають з ними рекламні угоди.

Твіттер є однією з найпопулярніших і найвпливовіших платформ соціальних медіа з величезною базою користувачів, які самостійно створюють медіаконтент (переважно текстовий), що налічує понад 330 мільйонів користувачів щомісяця по всьому світу. Завдяки своїм можливостям Твіттер збільшує доступність користувачів до політичних та соціальних дискусій. Крім того, він часто використовується для поширення мови ненависті проти меншин та інших уразливих груп. Тож цілком типовим для Твіттеру є те, що саме тут дуже часто зустрічаються політичні теми, які розділяють одну чи іншу групу, утворюючи ліберальні та консервативні погляди. Але варто врахувати й те, що Твіттер також виявився дуже корисною соціальною мережею для мобілізації активістів й прихильників під час протестів та громадських рухів, що допомагає координувати діяльність, поширювати інформацію та

об'єднувати людей навколо спільної мети. Глобальне охоплення Твіттеру дозволяє активістам спілкуватися з однодумцями з усього світу й така міжнародна солідарність може посилити соціальні рухи та підвищити обізнаність про проблеми за межами національних кордонів [16].

У дослідженні соціологині Марії Д. Марсеніч стосовно культури скасування в контексті російсько-української війни, що проявлялась на теренах соціальної мережі Твіттер, було проаналізовано 693 публікацій з хештегами #CancelRussia, #BanRussia, #CancelUkraine, #UkroNazis. Серед отриманих результатів статистично більше негативних публікацій було стосовно росії (28,4% – #CancelRussia та 29,7% – #BanRussia). Також значна частина повідомлень стосувалася критики участі російських спортсменів у змаганнях (28,8%) й ця тема викликала бурхливі дискусії в Твіттері, часто обговорювали тероризм (5,5%), жертви (2,3%) і санкції (6,2%). Під час закликів до дій найпоширенішими вимогами були відмовитися від фінансової підтримки війни (15,6%), скасувати участь у спортивних, наукових та інших змаганнях (14,4%). Також прослідковувалась велика кількість твітів, пов'язаних з брендами, що спонсорували чи продовжували співпрацювати з росією [16].

З результатів було виділено також цікаву закономірність щодо використання хештегів у Твіттері у різні часові інтервали: більша кількість твітів із хештегами #BanRussia та #Cancel Russia була написана у березні 2023 року, аніж на початку року; тоді як кількість твітів із хештегами #CancelUkraine та #UkroNazis за цей самий проміжок часу зменшилася. Це, як припускає автор, пов'язано з тим, що на початку війни громадськість не була достатньо поінформована про ситуацію, що обмежувало можливість дискусій [16].

Тут важливо розуміти, що як правило люди формують свої уявлення про події, спираючись на інформацію, яку вони отримують від засобів масової інформації. ЗМІ, своєю чергою, часто зосереджуються на негативних аспектах конфліктів і суперечок, подаючи їх у яскраво емоційному чи сенсаційному форматі, що може сприяти поширенню негативу та значно впливати на те, як люди сприймають

ситуацію і формулюють свої думки, поширюючи їх через онлайн-медіа чи у соціальних мережах.

Велику частку негативних наративів проти України у соціальних мережах провокують саме росіяни та проросійські користувачі чи пропагандистські медіа діячі, які мають на меті спровокувати культуру скасування та агресію в український бік. Про це стверджують численні розкриття російських операцій, які використовували підроблені облікові записи в соціальних мережах, удосконалені штучним інтелектом, для таємного поширення прокремлівських повідомлень. Тож ще однією важливою причиною скасування існування російських наративів у медійному середовищі є те, що вони поширюють неправдиву та небезпечну інформацію, спрямовану на піддрив соціально-політичної ситуації і, звичайно, репутації України. Тож одним з можливих інструментів боротьби проти цього є якраз така культура скасування, що спрямована на залучення уваги суспільства до боротьби та припинення споживання подібного інформаційного контенту.

Для багатьох користувачів соціальних мереж підтримка руху скасування культури стала доступним способом протистояти популяризації всього російського, що може бути потенційно небезпечним: від ЗМІ до контенту. Це можна розглядати як моральний вибір відмови від споживання медійного контенту, щоб висловити засудження агресивних дій росії та не сприяти їхньому розвитку. Ще одна причина для участі в культурному бойкоті полягає в тому, що багато користувачів із певним рівнем медіаграмотності усвідомлюють, що значна частина контенту монетизується через медіаплатформи та рекламодавців, а ці доходи, своєю чергою, оподатковуються та поповнюють бюджет агресора, що конвертується в закупівлю зброї яка спрямована проти України. За даними «Економічна правда» за 2023 рік українці, споживаючи російський відео та аудіо контент, поповнили бюджет рф приблизно на 5 мільйонів доларів, враховуючи, що самі ж артисти отримали прибуток з цих платформ у розмірі 81 мільйона доларів [30]. Оскільки хоч низка стримінгових платформ й припинили монетизацію за переглядів та прослуховувань на території рф, російські автори продовжують отримувати монетизацію за

споживання свого контенту на територіях інших країн. Тому багато хто прагне уникнути спонсорування держави-агресора й активно закликає інших діяти так само.

Так, у квітні 2022 року через повномасштабне російське вторгнення в Україну Spotify припинив діяльність у росії, а згодом компанія ліквідувала свою російську юридичну особу. А у 2024 музичний стрімінговий сервіс Spotify видалив сторінки та пісні кількох російських артистів, які підтримали повномасштабне вторгнення Росії в Україну. Серед них Шаман (Ярослав Дронов), Чичеріна, Поліна Гагаріна, Григорій Лепс, Олег Газманов та гурт «Любе» [61].

28 лютого 2022 року Єльська школа менеджменту опублікувала список, автором якого став Джеффри Зонненфельд, в якому перелічено компанії, які ведуть бізнес на території росії з закликом припинити роботу [72]. Завдяки соціальним мережам та активній журналістській діяльності, цей список отримав величезний розголос серед ЗМІ. Окрім всесвітньо відомих брендів та мереж закладів харчування у списку було перераховано також й з десятка корпорацій, включаючи нафтові гіганти BP, Shell та ExxonMobil, консалтингові компанії McKinsey, Bain і BCG, а також великі технологічні компанії IBM, Dell, Meta, Apple і Alphabet й інші. За словами Зонненфельда, багато компаній вийшли з ринку у відповідь на обурення людей в соціальних мережах та співробітників через вразливість фірм перед росією та відмову від фінансування війни проти України, відмовляючись від мільярдів активів та доходів. За даними, опублікованими на офіційному сайті Єльського університету, на момент 13 жовтня 2024 року 1028 компаній з цього списку повністю покинули російський ринок та розірвали контракти про співпрацю [73].

Аналізуючи статтю українського медіавидання *Ukrainer* «Чому не можна толерувати російську культуру», ми можемо прийти до висновку, що величезним внеском у просуванні культури скасування проти росії та російського медіаконтенту є саме запібагання поширення дезінформації, що так активно просувається та працює проти України [42]. Російська дезінформація є складовою частиною гібридної війни, спрямованої на дестабілізацію українського суспільства,

формування викривленого уявлення про події та маніпуляцію громадською думкою на міжнародній арені.

Дослідження, проведене *Ukrainer*, підкреслює, що одна з ключових функцій кенселінгу в українському контексті полягає в обмеженні доступу до пропагандистських матеріалів і дезінформаційних кампаній, які активно поширюються російськими медіа та блогерами [42]. Соціальні мережі в цьому процесі відіграють вирішальну роль, оскільки вони є основними каналами для швидкого розповсюдження контенту, як позитивного, так і негативного. В умовах сучасної інформаційної війни важливим є не лише спростування фейкових новин, але й запобігання їх поширенню на ранніх етапах.

Культура скасування, зокрема, сприяє ізоляції пропагандистських каналів і платформ, що поширюють шкідливий контент, а також формуванню суспільного осуду щодо тих діячів, які продовжують працювати з російськими медіа або підтримують їхні наративи. Соціальні мережі активно використовуються для мобілізації громадськості в таких кампаніях, що робить кенселінг ефективним інструментом у боротьбі з дезінформацією. Як відзначає культуролог Анна Ковальчук, кенселінг у соціальних мережах дозволяє швидко і масово реагувати на інформаційні загрози, забезпечуючи своєрідний громадський контроль над медійним простором [34].

Важливо також зазначити, що культура скасування має не лише національний вимір, але й міжнародний. Завдяки соціальним мережам українські активісти та громадські організації можуть впливати на міжнародну громадськість, піднімаючи питання про необхідність ізоляції російського контенту не тільки в межах України, але й на глобальному рівні. Наприклад, кампанії з закликами до бойкоту російської культури та медіапродуктів часто знаходять відгук серед закордонних спільнот, що допомагає поширювати український погляд на події та підсилувати міжнародну солідарність.

Отже, з початком повномасштабного російського вторгнення в Україну у 2022 році культура скасування набула нового значення, ставши політизованим

інструментом протидії проросійському наративу в медіапросторі. Онлайн-медіа та соціальні мережі стали платформами для формування громадської думки та швидкого поширення закликів до бойкоту російського контенту. Це дало змогу українцям активніше контролювати інформаційний простір, обмежувати поширення російської пропаганди, забезпечувати громадського контролю над публічними особами, які підтримують проросійські наративи. Водночас культура скасування стала моральним вибором для багатьох українців, які відмовляються споживати медіаконтент, який спонсорує небезпечну діяльність держави-агресора. Дослідження закордонних науковців підтверджують, що ключовим завданням культури скасування в українському інформаційному просторі є ізоляція російської пропаганди та боротьби проти послаблення українських позицій на міжнародній арені.

В Україні культура скасування виконує подвійну функцію. Вона, одночасно, є засобом інформаційного суверенітету проти пропаганди та маніпуляцій, а також сприяє міжнародній підтримці, оскільки такі кампанії часто мають відлуння за межами України.

2.3. «Шакалячий експрес» як новітня форма культури скасування в українському медіапросторі

В українському інформаційному просторі культуру скасування також називають у сленговій манері «шакалячий експрес». Популярності та розголосу цей термін отримав саме завдяки соціальній мережі Твіттер.

Шакалячий експрес – це колективна негативна реакція якоїсь групи осіб (зазвичай в інтернеті) на якусь людину чи організацію [71]. Термін «шакалячий експрес» в українському суспільстві та медіа простежується як образне позначення певного явища в культурі та політиці, що стосується неприхованих зрад, спекуляцій та швидкої зміни позицій заради особистої вигоди. Його популяризація часто пов'язана із саркастичним або критичним ставленням до політичних та суспільних

процесів, у яких окремі діячі проявляють непослідовність або колаборацію з ворогом.

Термін «шакалячий експрес» має яскраво виражене образне забарвлення, що ґрунтується на уявленнях про шакалів як тварин, які харчуються залишками здобичі інших хижаків, діючи з хитрістю та обережністю. Тож у суспільно-політичному контексті цей термін символізує людей, які діють за аналогічним принципом – вигідно користуються наслідками дій інших, уникаючи відповідальності.

Поняття «експрес» в цьому контексті символізує швидкість і ефективність у пересуванні, що можна трактувати як швидке і часто безпринципне пристосування до нових політичних реалій або змін у суспільстві, а «шакалячий експрес» має метафоричний характер того як люди швидко змінюють свої переконання на користь нових політичних, соціальних або економічних здобутків, керуючись егоїстичними мотивами.

В контексті культури скасування термін «шакалячий експрес» використовується для підкреслення моральної деградації та аморальності осіб, які задля власної вигоди діють всупереч етичним та суспільним нормам. Як правило в онлайн-медіа цей термін використовується для характеристики корумпованих політиків, чиновників або бізнесменів.

Як і характерно для українського народу, цей термін має також й сатиричний характер стаючи частинкою комічного або іронічного висвітлення політичної діяльності. Визначення «шакалячий експрес» використовується як символ зради та підлості, відображає глибоке суспільне розчарування у тих, хто мав би захищати національні інтереси, однак замість цього переслідує власні цілі.

Цей термін також використовується у художній літературі, публіцистиці та кіно як образ для висміювання негативних суспільних явищ. Наприклад, в сучасній українській драматургії «шакалячий експрес» може бути використаний для створення образів політичних діячів, що маніпулюють суспільними процесами задля власного збагачення.

Одним з ключових аспектів терміну «шакалячий експрес» є його моральний вимір. Використання цього терміну вказує на те, що суспільство не готове й не буде толерувати зрадництво та неетичну поведінку. Важливим є те, що подібна символіка створює суспільний осуд і тиск на тих, хто діє в рамках особистих інтересів на шкоду національним або колективним. І саме цей тиск перешкоджає чи руйнує їхню подальшу діяльність у звичному для них середовищі, професії чи сфері. Моральний осуд, що супроводжує використання терміну «шакалячий експрес», стає інструментом суспільного впливу, стимулюючи моральні норми та підвищуючи вимоги до політичної етики та громадянської відповідальності. Саме таке публічне гноблення чи висміювання дозволяє суспільству регулювати діяльність тих, хто зневажає та паразитує на українському суспільстві та його державному устрої, запобігаючи та присікаючи повторення подібної поведінки у майбутньому як для самих порушників, так і його послідовників.

Отже, термін «шакалячий експрес», що з'явився у сучасному українському медійному контексті як форма культури скасування, відображає колективне засудження суперечних заяв, зрад та егоїстично вмотивованих дій окремих осіб та організацій. Цей термін символізує швидку і безкомпромісну реакцію громадськості на зраду та корупційну поведінку, особливо політиків й громадських діячів, які змінюють свої позиції на шкоду колективним інтересам. Використання цього образу є яскравим проявом сатиричного та критичного підходу українського суспільства до морально суперечливої поведінки, яка загрожує етичним нормам.

Моральний осуд, що супроводжує використання терміну «шакалячий експрес», стає інструментом суспільного впливу, стимулюючи моральні норми та підвищуючи вимоги до політичної етики та громадянської відповідальності. Саме таке публічне гноблення чи висміювання дозволяє суспільству регулювати діяльність тих, хто зневажає та паразитує на українському суспільстві та його державному устрої, запобігаючи та присікаючи повторення подібної поведінки у майбутньому як для самих порушників, так і його послідовників.

Висновки до розділу 2

Культура скасування, яка виникла як реакція на порушення етичних норм у медіа та суспільному просторі, набула значного поширення в українському інформаційному середовищі, особливо в умовах збройного конфлікту з росією. Дослідження цього феномену в Україні показало, що культура скасування в українському суспільстві значно трансформувалася під впливом національних та політичних чинників, що відрізняє її від класичної західної моделі. Якщо західна культура скасування здебільшого спрямована на засудження дискримінаційної поведінки та порушень прав людини, то в українському контексті вона стала механізмом боротьби за збереження національної ідентичності, протидії культурній експансії росії та захисту інформаційного суверенітету.

Особливістю української культури скасування є її спрямованість на питання національної безпеки. Суспільство активно засуджує публічних осіб, політиків, діячів культури та медіа, які асоціюються з підтримкою проросійських наративів або діями, що суперечать інтересам країни. Це набуло особливого значення в період повномасштабного вторгнення РФ, коли соціальні медіа стали основним засобом мобілізації громадян та швидкого поширення інформації, що формує громадську думку. Саме через соціальні мережі українці мають змогу організовувати кампанії бойкотів та ізоляції щодо осіб, організацій чи навіть цілих культурних пластів, які сприймаються як загроза національній ідентичності та безпеці. Кампанії на кшталт «Скасуймо росію» стали потужним інструментом у руках громадськості, що активно працює на підтримку міжнародного бойкоту російської культури.

Культура скасування в Україні має глибокий моральний вимір. Використання цього інструменту дозволяє не лише регулювати етичні стандарти у суспільстві, а й задавати високі вимоги до політичної етики та громадянської відповідальності. Соціальні мережі стали простором, де українці можуть виявляти колективну реакцію на морально сумнівні дії публічних осіб, що підвищує рівень суспільного тиску та стимулює політичних і громадських діячів до більш відповідальної поведінки. Образи та символіка, пов'язані з культурою скасування, такі як «шакалячий

експрес», створюють особливу форму суспільного осуду, що підсилює вплив цього явища в інформаційному просторі.

Крім того, феномен української культури скасування виконує подвійну функцію: він не лише підтримує моральні норми всередині країни, але й слугує засобом протидії зовнішній дезінформації, що має велике значення в умовах гібридної війни. Російська пропаганда активно використовує культурні наративи для виправдання своїх дій, тоді як українська культура скасування допомагає ідентифікувати та ізолювати ці наративи. Такий підхід забезпечує інформаційний захист держави, протидіючи розповсюдженню російських дезінформаційних кампаній, які намагаються підірвати українське суспільство зсередини та вплинути на міжнародне сприйняття України.

Таким чином, культура скасування в українському медіапросторі відіграє важливу роль у формуванні національної ідентичності та протидії інформаційним загрозам. Її функція полягає не лише у моральному осуді певних осіб чи явищ, а й у створенні бар'єру проти поширення негативних наративів, що підривають національну безпеку. Це явище демонструє, що культура скасування може виступати не лише інструментом етичного регулювання, але й засобом забезпечення інформаційного суверенітету держави. У такий спосіб українська культура скасування задає новий стандарт у суспільному та політичному дискурсі, де моральні принципи, суспільна солідарність та громадянська відповідальність виступають як основні фактори формування сталого та самосвідомого суспільства.

РОЗДІЛ 3

КЕЙСИ КУЛЬТУРИ СКАСУВАННЯ В УМОВАХ
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (УКРАЇНСЬКИЙ ОНЛАЙН-МЕДІАПРОСТІР)

3.1. Культура скасування у контексті війни: приклади трансформації репутацій українських митців, політичних та публічних діячів

Події, що нині відбуваються в Україні, викликають все більше суперечок щодо вже звичних для нас речей та умов культурно-суспільного існування. І цілком природно, що разом з цим виникають й нові усвідомлення щодо умов існування в українському середовищі наративів та культурних елементів, що причетні до культури країни агресора вийшли на новий, менш терпеливий рівень. З новими усвідомленнями та високою емоційною вразливістю суспільства нетерпимість до будь-чого російського, чи нехтування будь-чим українським викликає хвилю обурення. І, звичайно, для поширення цих ідей використовуються найбільш доступні на сьогодні інструменти, а саме – соціальні мережі та ЗМІ.

Соня Морозюк

Одна з найбільш яскравих історій «кенселінгу» в українському медійному середовищі – скандал з Сонею Морозюк та її нареченим Романом Гринкевичем, що відбувся в 2024 році.

Соня Морозюк – українська художниця та блогер, яка за час своєї кар’єри співпрацювала з багатьма відомими українськими брендами. Роман Гринкевич – син львівського бізнесмена Ігоря Гринкевича, що тісно пов’язаний з нерухомістю. Так, у травні та червні 2023 року компанія «Трейд Лайнс Рітейл», яка належить Ігорю Гринкевичу, виграла два тендери на загальну суму 1,5 мільярда гривень на постачання харчування для військових частин. У вересні 2023 року вона знову виграла тендер Міноборони на постачання взуття для військових на 57,6 мільйона гривень. У листопаді 2023-го – ще один тендер на харчування на 470 мільйонів

гривень. Загалом, за даними ДБР, компанії Гринкевича виграли 23 тендери Міноборони на суму 3,2 мільярда гривень [40]. За даними слідчих, «у результаті шість контрактів не виконали повністю, а щонайменше за сімома – поставили товар на склади військових частин лише у невеликій кількості, але отримали державні кошти за повне виконання зобов'язань» [35].

За допомогою публічного розголосу у соціальних мережах, питанням зайнялось ДБР, а Міноборона, в свою чергу, розірвала усі контракти з компаніями Гринкевичів. Також, все майно родини було заарештовано, а Ігорю Гринкевичу висунули обвинувачення за ч. 3 ст. 369 Кримінального кодексу за спробу давання хабара у розмірі 500 тис. доларів та був затриманий.

Оскільки на момент розголосу справи Соня Морозюк офіційно була заручена з сином бізнесмена, через скандал художниця отримала і свою частку цькувань та обвинувачень з боку аудиторії. Вогню справі додала й інформація від слідства, за якою під час відстежування схем виведення коштів виявилось, що частина з них веде до двох квартир в Києві у власності Соні Морозюк та її нареченого [45].

Враховуючи війну в Україні та економічні проблеми, українське суспільство було дуже обурене всіма подіями, особливо це підсилювалось тим, наскільки активно художниця під час інтерв'ю та у соціальних мережах хизувалась своїми статками та працьовитістю. Також багато хто звинувачує її відмиванні вкрадених коштів через свої твори мистецтва.

Проаналізувавши низку матеріалів, можемо стверджувати, що наслідки культури скасування для Соні Морозюк були яскравими та чіткими. Суспільство гостро розкритикувало художницю та користуючись соціальними мережами активно поширювало інформацію про скандал та її причетність. Серед наслідків використання культури скасування стосовно до Соні Морозюк можемо виділити наступні:

- Арешт майна та нерухомості художниці після початку слідства над родиною Гринкевичів. У списку, зокрема, є п'ять будинків, сім квартир, вісім автомобілів

преміумкласу, 18 земельних ділянок, мотель, відпочинковий комплекс і кілька десятків нежитлових чи виробничих приміщень [45].

- Весілля художниці та Романа Гринкевича було скасовано. А сама Соня Морозюк у своїх соціальних мережах та на низці інтерв'ю просила вибачення перед українським народом та заперечувала свою причетність до справ родини Гринкевичів.

- Втрата значної частини аудиторії та її прихильності у соціальних мережах.

- 22 січня 2024 року Києві на Подолі за адресою Андріївський узвіз, 7 комунальники зафарбували мурал авторства Соні Морозюк «Голос країни звучить в Європі». Хоча ще 13 січня того ж року на муралі з'явився надпис «поверни вкрадене». Також у січні ще один мурал художниці «Що крутіше, ніж сім'я у 44 млн?» за адресою Андріївський узвіз, 7 було понівечено червоною фарбою та дописано нижче «Корупція = Поразка» [36];

- Відмова брендів від співпраці з художницею, які діяли на момент початку скандалу. Серед них: Укрпошта, ПриватБанк, Укрзалізниця, «Голос країни», ТРЦ Gulliver та інші [51];

- Зменшення прибутку, про яке художниця неодноразово розповідала у низці інтерв'ю [31].

Історія з Сонею Морозюк стала прикладом того, як українське суспільство реагує на скандали, пов'язані з етичними порушеннями та ймовірною причетністю до корупційних схем під час війни. Тож історія Соні Морозюк демонструє, як культура скасування уможливорює громадський контроль за моральною та правовою відповідальністю публічних осіб.

«Хлібний»

Прикладом того, що об'єктами культури скасування можуть стати не лише публічні особи, а й бренди є кейс української мережі кафе-пекарень «Хлібний».

Ще до повномасштабної війни соціальними мережами поширювались неодноразові публікації від колишніх працівників, які скаржились на незаконні дії від керівництва стосовно працівників та відмови у виплаті заробітних плат.

Особливо загострилась історія та обурення суспільства у перші місяці початку повномасштабної війни, коли зачинились усі заклади і керівництво відмовилось виплачувати зароблені кошти працівникам. Про це неодноразово повідомляли працівники закладу у своїх соціальних мережах. Так, українці активно поширювали інформацію про це та засуджували «Хлібний» за таке відношення до власного персоналу, особливо під час початку воєнного вторгнення РФ, коли у багатьох українців були проблеми з фінансами. Як наслідок, мережа отримала велику хвилю хейту у свій бік та втратила значну кількість відвідувачів надалі, коли почала відновлювати роботу своїх закладів. Самі ж власники закладів у одному з інтерв'ю зазначили, що листопаді 2023-го, за час повномасштабної війни було скорочено мережу «Хлібний» вдвічі – із 18 до 9 закладів [37].

Висновки щодо результатів скасування для мережі «Хлібний» ілюструють, наскільки суттєво культура скасування може впливати на репутацію брендів і їхню подальшу діяльність. У випадку «Хлібного», негативні публікації у соціальних мережах та суспільне осудження щодо порушення трудових прав працівників, особливо під час кризових умов початку повномасштабної війни, призвели до значного погіршення іміджу мережі. Різка реакція громадськості не лише поширювала інформацію про порушення, але й призвела до бойкоту з боку відвідувачів, що суттєво вплинуло на бізнес.

Скорочення кількості закладів мережі на 50% за час війни вказує на те, що культура скасування може мати не лише короточасний ефект, але й довготривалі наслідки для бренду. Втрата довіри з боку суспільства, зокрема під час періоду, коли морально-етичні стандарти є особливо чутливими, значно послаблює позиції бізнесу на ринку. «Хлібний» став прикладом того, як порушення прав працівників та небажання виконувати свої обов'язки під час кризи можуть призвести до фінансових і репутаційних втрат, що підтверджує вплив соціальної відповідальності брендів на їхню життєздатність в умовах сучасного інформаційного простору.

Андрій Щегель

Український стендап-комік Андрій Щегель в березні 2023 року виїхав до Туреччини, попри наявність трьох повісток в армію, отримавши від Міністерства культури дозвіл на концертну діяльність за кордоном. Проте назад до України він так і не повернувся. В одному з інтерв'ю комік зазначив: «Я виходжу з того, що це вибір хлопців – гинути. Я щиро співчуваю кожному, хто вимушений зараз боронити Україну, бо він її любить, і щиро співчуваю Україні, що вона переживає найжахливішу трагедію у своїй історії і, мабуть, у світі зараз» [41]. Ці слова підняли неабиякий резонанс серед суспільства та, особливо, його аудиторії. По-перше, суспільство обурило цинічне висловлювання та зневажливе ставлення стосовно українських військових, які віддають свої життя заради збереження української території. По-друге, обурливим як для українців, так і для колег-артистів Щегеля стало те, яким саме чином коміку вдалось виїхати за межі України, що спровокувало від Міністерства культури створення нових обмежень для видачі дозволів на виїзд за кордон для митців.

Як наслідок:

- значні репутаційні втрати для артиста;
- заборона на повернення до України в майбутньому;
- гучна хвиля хейту з боку української аудиторії;
- 20 березня 2023 року Міністерство культури офіційно посилив правила виїзду за кордон для чоловіків-артистів;
- Сергій Чудаєв (продюсер Андрія Щегеля) подав судовий позов на артиста за порушення контракту;

Випадок з Андрієм Щегелем ілюструє серйозні наслідки культури скасування для публічних осіб у контексті війни та національної ідентичності. Після його виїзду з України, попри три повістки, та заяв, що підкреслюють цинічне ставлення до тих, хто боронить країну, комік став об'єктом різкої критики з боку суспільства. Цей інцидент викликав величезне обурення серед українців, оскільки його слова сприймалися як зневага до зусиль військових та їхніх жертв. Навіть попри вибачення артиста, що він опублікував у соціальних мережах згодом, можна точно

стверджувати, що надалі український медійний ринок для нього зачинений назавжди. Адже його висловлювання отримали жорстоку та однозначну відповідь від українського народу, а особливо військових. Тож для українського суспільства та культурного середовища Андрій Щегель наразі й надалі є скасованим.

Руслан Маліновський

30 січня 2023 року український футболіст Руслан Маліновський опинився в центрі скандалу, коли під час матчу 20-го туру чемпіонату Франції між командами «Марсель» та «Монако» Маліновський потиснув руку російському футболісту Олександру Головіну. Цей інцидент викликав значну реакцію серед української громадськості та футбольної спільноти.

Як наслідок, Руслана Маліновського різко розкритикували в соціальних мережах та ЗМІ, багато українців висловили обурення його дією, що вважалося неприйнятним у контексті російсько-української війни. Деякі українські вболівальники та футбольні глядачі висловили своє незадоволення й закликали до можливих санкцій з боку футбольних організацій [44].

З огляду на різке засудження в соціальних мережах та ЗМІ, а також на вимогу пояснень і можливих санкцій, можемо стверджувати, що Маліновський став об'єктом культури скасування, адже його дії викликали негативну реакцію та обурення, що є характерним для культури скасування.

Маліновському довелося просити вибачення та пояснювати свою поведінку публічно. Це вплинуло на його репутацію та стосунки з колегами по команді та вболівальниками. В соціальній мережі Instagram футболіст опублікував вибачення: «Я хочу перепросити в українців за відповідь на жест гравця Монако. Я розумію, що краще б я його обійшов стороною, але так сталося, що він підійшов до мене і привітався. Після гри всі футболісти тиснуть один одному руки, і я зробив це машинально» [35].

Культура скасування у випадку Маліновського проявилася через негайне поширення критики в соціальних мережах та медіа, що призвело до вимог пояснень, публічних вибачень і зниження його репутації як в очах вболівальників, так і в

футбольній спільноті. Вибачення, яке футболіст був змушений зробити, і його пояснення про «машинальність» дії показують, як тиск громадськості може змусити публічних осіб переглядати свої вчинки та реагувати на суспільне обурення.

Цей інцидент не лише вплинув на кар'єру Маліновського, але й підкреслив те, наскільки гострою є реакція українського суспільства на будь-які дії, які можуть трактуватися як підтримка або співпраця з росією під час війни. Культура скасування в цьому випадку стала важливим інструментом вираження суспільного ставлення до моральних і національних питань, демонструючи, що такі дії не залишаються поза увагою, навіть якщо вони були непередбаченими чи незначними.

Віталій Манасян

Інцидент Віталія Манасяна є прикладом того, як культура скасування може вплинути не лише на публічних осіб, а й державних працівників.

У 2024 році співробітник Департаменту стратегічних розслідувань Нацполіції Віталій Манасян став фігурантом скандалу, який мав великий суспільний резонанс. Інцидент стався в київському ресторані «GoodWine», де, за даними свідків, Манасян грубо поведився зі співробітниками закладу. За даними очевидців, він сів за зарезервованій іншими відвідувачами стіл і на прохання персоналу звільнити місце відповідав нецензурною лексикою, заявивши: «Ви, дві дурепа, тут сидіти буду я». Далі він і його супутниця погрожували персоналу та іншим відвідувачам, підкріплюючи це своєю службовою посадою [38].

Після того, як цей інцидент набув широкого розголосу в соціальних мережах (розпочалось все з посту на сторінці Фейсбук Максима Шкіла – одного з відвідувачів, що став свідком інциденту), громадськість, зокрема бізнесмен Олег Гороховський, закликали звільнити Манасяна: «Виженіть його! Ніхто не має права поводитися як тварина. Якщо він хоче кинути виклик суспільству - суспільство дуже легко покаже йому його місце у свинарнику. Часи, коли така поведінка сходила з рук минули і ніколи не повернуться» [32]. У відповідь на соціальне обурення Нацполіція провела внутрішнє розслідування і ухвалила рішення про звільнення Манасяна за неетичну поведінку, що підриває репутацію правоохоронних органів.

Отже, після того, як інцидент став публічним, він викликав значну реакцію в соціальних мережах та серед громадськості. Люди висловлювали обурення діями Манасяна та вимагали його звільнення. Нацполіція, своєю чергою, швидко відреагувала на громадське обурення та провела внутрішнє розслідування. Це призвело до звільнення Манасяна за його неетичну поведінку. Адміністрація ресторану та свідки інциденту також підтримали дії, спрямовані на покарання Манасяна, підкреслюючи, що його поведінка була неприпустимою.

Випадок Манасяна показує, як суспільство, завдяки розголосу, може впливати на поведінку та кар'єру публічних осіб, зокрема, через публічний тиск і вимоги до дотримання етичних стандартів. А звільнення Манасяна стало сигналом для інших посадовців про те, що подібна поведінка неприпустима і може призвести до серйозних наслідків.

Микола Тищенко

Микола Тищенко – народний депутат України IX скликання від 219-го виборчого округу та заступник голови Комітету ВРУ з питань транспорту та інфраструктури.

Бувши депутатом Микола Тищенко отримувач чимало гнівної реакції від українців у соціальних мережах та медіа внаслідок своїх дій та заяв. Проте найбільш показове та гучне обурення від українців на свою адресу він отримав внаслідок інциденту з побиттям українського військового.

21 червня 2024 року соціальними мережами активно поширювалося відео з міста Дніпро, на якому люди у балаклавах та камуфляжному одязі застосували силу до чоловіка, який гуляв з дитячим візочком і зробив зауваження супутникам депутата. Як виявилось пізніше, люди у військовій формі виявились особистою охороною депутата, а побитим чоловіком був колишній військовий спеціального підрозділу Головного управління розвідки «Кракен» – Дмитро Мазох [33].

Засудження дій Миколи Тищенка після інциденту з побиттям Дмитра Мазоха стало каталізатором для обговорення культури скасування в Україні. Відео, яке розлетілося по соцмережах, викликало хвилю гніву та обурення. Багато користувачів

Інтернету вважали, що такі дії, які демонструють неповагу до військових та грубе порушення громадського порядку, не можуть залишитися без наслідків.

Впродовж наступних днів розпочалась активна кампанія у соцмережах, спрямована на дискредитацію депутата. Користувачі закликали до його відставки, поширюючи петиції та мітинги під стінами Верховної Ради. Микола Тищенко, відчуючи тиск суспільства, намагався виправдати свої дії, проте його спроби знайти виправдання лише підливали масла у вогонь.

У відповідь на обурення суспільства на інцидент звернули увагу правоохоронні органи. Тож 25 червня 2024 року Генеральний прокурор України за матеріалами Державного бюро розслідувань повідомив Тищенку про підозру за фактом незаконного позбавлення волі колишнього військовослужбовця у місті Дніпро. Того ж дня Печерський районний суд міста Київ обрав Миколі Тищенку запобіжний захід у вигляді цілодобового домашнього арешту [43].

Така ситуація стала показовою для розуміння сучасної культури скасування в Україні. У той час як традиційно депутатів захищали політичні партії та союзники, випадок Тищенка продемонстрував, що в умовах суспільного обурення їхня підтримка може виявитися недостатньою. Публічна реакція на цей інцидент стала не лише протестом проти окремої особи, а й символом більшого запиту на відповідальність політиків за свої дії.

Зрештою, як показує цей випадок, культура скасування в Україні здатна швидко реагувати на неприємні ситуації та ставити під сумнів легітимність представників влади. Це явище підкреслює важливість моральної відповідальності в політиці, адже будь-яке безвідповідальне діяння може призвести до серйозних наслідків для кар'єри політика, незалежно від його статусу чи впливу.

«Скасування» усього російського

Хоч в Україні, на відміну від європейських країн та США, прояв культури скасування все ще є досить хаотичним проявом, серед усього варто виділити те, як активно вона проявляється по відношенню до росії. У цьому контексті ідея «скасування» російського набула глибокого символічного змісту та виразної

практичної форми. Слід зазначити, що культура скасування, зокрема у вигляді відмови від російського культурного продукту, поступово перетворилася на засіб символічної боротьби за незалежність. Вона охоплює різні сфери культурного та інформаційного життя, включаючи російську музику, кінематограф, літературу, театр і навіть публічних громадських та політичних діячів, чия позиція щодо України видається неприйнятною для більшості українців. Така відмова стає своєрідним маркером суспільної свідомості, що сигналізує про готовність відокремитися від імперської культурної спадщини росії.

Ну, і звичайно, жертвами кенселінгу стали низка громадських діячів та публічних осіб, що підтримали та продовжують активно підтримувати дії російської влади. Серед них можемо виділити наступні найбільш яскраві випадки культури скасування по відношенню до російських артистів, що мають українське коріння: Юрій Бардаш, Світлана Лобода, Регина Тодоренко, Ганна Корсун (псевдонім MARUV), Таїсія Повалій та інші. А також політики: Дмитро Співак, Нестор Шуфрич, Ілля Кива, Тетяна Монтян та інші.

Цей процес свідчить про формування нової колективної свідомості, де важливим є не стільки національне походження, як позиція людини щодо захисту національних інтересів та правди. Українське суспільство робить вибір на користь тих діячів культури, які не лише підтримують Україну, а й сприяють своїми діями чи висловленнями своєї позиції на рахунок незалежності від російської ідеологічності. У такий спосіб формується нова етика, що базується на відданості національним інтересам, патріотизмі та свідомій культурній незалежності.

Росія протягом століть використовувала свою культуру як елемент м'якої сили, намагаючись поширювати свої ідеологічні наративи через музику, літературу, кінематограф та інші форми мистецтва. Ця діяльність сягає корінням у часи російської імперії та радянського союзу, коли культурна експансія сприяла укоріненню російської ідентичності на території України та інших країн, де місцеві мали б сприймати усе російське як щось більш вагоме, естетичне та цінне, аніж будь-які культурні здобутки власного народу. Літературні твори, фільми, музичні

композиції, а також соціально значимі культурні події – усе це було засобом формування єдиного інформаційного поля, де домінуючою позицією була російська. Таке становище зберігалось і в пострадянський період, коли росія знову почала використовувати культуру для підтримки своєї політичної ваги на міжнародній арені, а також для підтримки міфу про «єдність» російського та українського народів задля поширення за забезпечення власних політичних та ідеологічних мотивів.

Зважаючи на таку історію, сучасний процес «скасування» російської культури є кроком до деколонізації, позбавлення від впливу колишнього колонізатора та формування власної культурної автентичності. І, звичайно, відбудови та відродження власної ідентичності, переоцінки свого історичного та культурного коріння. Відмова від російського культурного продукту, яка набирає обертів в Україні, не є лише питанням політичного вибору, а й глибоким культурним процесом, що має на меті побудову нової, незалежної ідентичності. Та навіть більше – залучення до цього руху й решти країн та національностей, які стали такими ж жертвами російської експансії.

Процес відмови від російської культури в Україні можна також розглядати як процес пошуку нових культурних орієнтирів, що сприяють зміцненню української ідентичності. Сьогодні багато українців віддають перевагу українським митцям та культурним продуктам, які підкреслюють унікальність національної культури, мають глибинне значення та, що найголовніше, власну унікальність й відмінність від російського. Підтримка української культури стає не тільки актом патріотизму, а й засобом подолання багаторічного впливу російського культурного домінування. У такий спосіб відбувається глибоке переосмислення культурної ідентичності, адже Україна прагне створити власне культурне середовище, що не залежатиме від російських наративів та кліше.

Російська культура, яка століттями впливала на Україну, тепер розглядається як інструмент м'якої сили, від якого варто відмовитися задля культурної та ідеологічної незалежності. Українська культура, навпаки, розглядається як важливий інструмент формування національної свідомості, що зміцнює ідентичність та підкреслює

незалежність України на міжнародній арені. Адже як можливо відстоювати власну незалежність та ідентичність, коли на усіх рівнях все, що стосується країни розглядається в розрізі з росією?

Процес «скасування» російського культурного продукту є складним і багаторівневим явищем, що вимагає подальшого дослідження та аналізу. Він пов'язаний з численними викликами, такими як необхідність створення альтернативних культурних продуктів, які зможуть задовольнити потреби сучасного суспільства, що має доступ до величезних об'ємів інформації та контенту. Цей процес також супроводжується необхідністю збереження культурної спадщини та уникнення політичної цензури, яка може завадити повноцінному розвитку культури в країні.

З іншого боку, відмова від російського культурного впливу відкриває нові вектори для розвитку української культури. Це стимулює митців до творчості та інновацій, а суспільство – до переосмислення власних цінностей та культурних орієнтирів. Скасування російського не означає повного відторгнення його як частини загальносвітового культурного надбання, однак воно передбачає критичний перегляд та усвідомлення необхідності будувати власну культуру, що відображає українські національні цінності, історію та прагнення. Переосмислення того, яку саме роль російський вплив відігравав протягом усієї історії та всього шляху створення української ідентичності.

Отже, культура скасування в Україні є багаторівневим явищем, яке відображає зростаючу громадську відповідальність й боротьбу за соціальну справедливість та власну, унікальну ідентичність. Вона виконує роль морального регулятора, вимагаючи від публічних осіб та інституцій відповідності суспільним цінностям. Однак цей процес часто має хаотичний і неконтрольований характер, що може призводити до поляризації, самоцензури й використання явища як інструменту маніпуляцій, тож потребує більш глибокого дослідження та вивчення. Але перспективи її застосування в українському інформаційному просторі здатні значно вплинути на подальший розвиток української ідентичності та її відновлення

культурної унікальності. Це, в майбутньому, дає їй можливість для розвитку власного, українського медійного середовища, що буде позбавлене від шкідливого та небезпечного втручання російських пропагандистських наративів.

3.2. Майбутні вектори розвитку культури скасування в українських онлайн-медіа

Оскільки культура скасування набула широкого резонансу в глобальному інформаційному просторі, інтегруючись і в український онлайн-простір поступово, перед нами постає актуальне питання стосовно майбутнього вектору розвитку цього явища. В умовах сучасної цифрової реальності, що швидко трансформується та видозмінюється, культура скасування стає не просто засобом суспільного осуду, а також й потужним інструментом регулювання соціальних, культурних і навіть політичних норм. В українському контексті, на тлі глибоких суспільно-політичних зрушень і російсько-українського конфлікту, цей феномен набуває особливого значення. Він виступає як своєрідний механізм національної мобілізації та самоорганізації суспільства, що прагне забезпечити національну безпеку та етичні стандарти в публічному просторі.

Прогнози щодо майбутнього розвитку культури скасування в українських онлайн-медіа, представлені в цьому розділі, засновані на ретельному аналізі соціокультурних, політичних та медійних процесів, розглянутих у рамках кваліфікаційної роботи. Використані в дослідженні джерела, що були згадані раніше в тексті, дозволяють нам висвітлити специфіку українського медіапростору, який демонструє унікальні риси культури скасування, сформовані під впливом національних ідеалів, викликів війни та цифрових технологій.

Поставивши перед собою мету окреслити ймовірні вектори подальшого розвитку цього явища, дослідження звертається до ключових тенденцій, що проявляються в українських медіа, та стратегічних викликів, пов'язаних із культурою скасування. У наступному аналізі розглянуто потенційні сценарії еволюції культури скасування в українському інформаційному просторі, що

охоплюють соціокультурні, політичні та технологічні аспекти цього феномену. Виявлення цих перспектив і ризиків є не лише науково-теоретичним завданням, але й важливим кроком для розуміння того, як українські онлайн-медіа можуть сприяти побудові відповідального, безпечного, інклюзивного та етичного публічного дискурсу, що відповідатиме викликам і потребам сучасного суспільства.

У майбутньому культура скасування в українському онлайн-середовищі може трансформуватися у більш інтенсивну форму суспільного контролю, посилену значною активністю громадянського суспільства. Враховуючи потужний вплив війни на формування національної ідентичності, культура скасування в українських медіа дедалі частіше проявляється як інструмент, що дозволяє громадянам оперативно реагувати на заяви, дії або поведінку публічних осіб, котрі порушують національні цінності або сприяють поширенню проросійських наративів. Адже з часом українські користувачі онлайн-медіа будуть все частіше зустрічатись з культурою скасування, а отже краще розумітимуть що це таке і як вона працює. А отже, суспільство краще розумітиме специфіку культури скасування як інструменту для боротьби з несправедливістю і ефективніше використовувати його у медійному середовищі. Своєю ж чергою й публічні особи будуть краще розуміти та усвідомлювати власну відповідальність за свої слова, вчинки та погляди, а отже – безпечніше та обдуманіше діятимуть надалі. В перспективі це може зменшити кількість неправомірних та обурливих вчинків по відношенню до українського суспільства та аудиторії.

У цьому контексті можна очікувати, що культура скасування залишатиметься інструментом самоорганізації суспільства, яке через соціальні мережі та цифрові платформи здійснюватиме суспільний осуд та бойкот щодо тих, хто, на думку громадян, сприяє дестабілізації та загрозам національній безпеці. Такий розвиток подій може стимулювати більш активне залучення до онлайн-діалогів та дебатів, що, з одного боку, підвищить рівень суспільної свідомості та залученості різних поглядів, а з іншого – може призвести до більш радикальних методів тиску на публічних осіб.

Культура скасування в Україні має значний політичний характер, оскільки національні конфлікти та виклики сучасної війни обумовили більш тісних зв'язок між суспільством та державними інтересами. Політичний розвиток культури скасування в українському медіапросторі може відбуватися в напрямку подальшого мобілізаційного впливу на громадську думку в умовах військового та політичного протистояння. Зокрема, онлайн-медіа перетворюються на майданчики, де культура скасування посилюватиме тиск на осіб, що співпрацюють із противниками держави, просувають антиукраїнські позиції чи замішані в корупційних схемах проти українського суспільства. Відтак, за умов збереження напруги у суспільстві, культура скасування може відігравати дедалі більш вагомую роль у залученні громадян навколо національних інтересів, мобілізуючи українців до дій через бойкоти та суспільний осуд у онлайн-медіа. Подальший розвиток культури скасування в Україні, ймовірно, призведе до зростання її політичної функції як елемента захисту національної безпеки. Це може змінити уявлення суспільства про права на самовираження: право на висловлювання особистих поглядів може залежати від їхнього узгодження із загальноприйнятими патріотичними позиціями. Прояви того, як гостро та швидко суспільство здатне реагувати та закликати до відповідальності навіть перед законом за зловмисне використання політичної влади ми вже розглядали у цій роботі. Тож можемо стверджувати, що надалі ця практика буде лише поширюватись та набирати обертів. Адже суспільство відчуло, що здатне впливати на те, що відбувається всередині країни і не буде закривати очі на злочини чи порушення правил й етики як раніше. Однак, не варто забувати, що це також може створювати й ризики надмірного контролю за громадськими настроями, де навіть конструктивна критика може бути піддана осуду.

Не можемо оминати й розвиток штучного інтелекту (ШІ) та алгоритмів, що так стрімко розвиваються зараз. В майбутньому ці технології здатні значно вплинути на розвиток культури скасування та поширення інформації про неї завдяки автоматизуванню контролю за контентом. Враховуючи масштаби інформатизації українського суспільства, можемо припустити, що онлайн-платформи в Україні все

більше покладатимуться на технології штучного інтелекту через ефективність їх використання для ідентифікації та обмеження контенту, який потенційно може розпалювати конфлікти на підґрунті ненависті або сприяти поширенню антидержавних ідеологій. Алгоритми, що здатні обробляти великі обсяги даних та аналітику, здатні з високою точністю відстежувати й блокувати спірний контент, водночас допомагаючи платформам автоматизувати процеси модерації та зменшувати навантаження на людські ресурси. Проте технології ШІ можуть спричинити певні етичні проблеми, пов'язані з недостатньою гнучкістю до контекстуального розуміння, що є необхідним в українському середовищі, де часто використовуються сарказм, іронія або культурно специфічні форми комунікації. Враховуючи це, можемо припустити, що культура скасування в українському онлайн-медіа набиратиме обертів через автоматизовані платформи, що здійснюватимуть «розумне» фільтрування контенту, але ризик полягає в можливості надмірного блокування висловлювань, що не порушують правил, але можуть бути трактовані як небезпечні через особливості алгоритмів.

Однак важливо розуміти, що використання таких технологій українських онлайн-медіа потребують дуже ретельного та складного процесу розробки механізмів регулювання та навчання штучного інтелекту, для якого необхідно чимало часу та кропіткої роботи. Адже в цьому процесі необхідно забезпечити баланс між тим, де дійсно обмежується поширення небезпечної та шкідливої інформації, а де ці ж самі технології починатимуть порушувати свободу слова.

Ще одним важливим вектором, що здатний не лише суттєво вплинути на зменшення зловживанням культурою скасування, а й в загальному зміцнити імунітет проти спроб маніпуляції інформацією ворогом, є розвиток медіа-освіти в Україні. У умовах глобалізації та швидкого розвитку цифрових технологій медіа-освіта має стати необхідною складовою освітніх програм українського суспільства. Адже від цього залежить якість інформаційного середовища та те, наскільки вразливою може бути українська аудиторія до дезінформації та пропаганди. Це дозволить громадянам краще розуміти, як працюють медіа, зокрема як вони можуть маніпулювати

інформацією, створювати ілюзії або спотворювати реальність. та налаштовувати їх проти одне одного, а не ворога.

Медіа-освіта дасть змогу людям критично сприймати контент, який вони отримують, та розпізнавати емоційні маніпуляції, що часто використовуються в онлайн-просторі для підтримки культурних бойкотів або суспільних атак. Однією з основних задач медіа-освіти є розвиток у населення навичок перевірки фактів, ідентифікації маніпуляцій і джерел дезінформації. Особливо важливо підвищувати рівень медіа-освіти серед молоді, оскільки саме вона є найбільш активним користувачем соціальних мереж, де культура скасування має найбільш вагомий вплив. Освічені громадяни, які здатні не лише споживати інформацію, але й аналізувати її контекст і джерела, можуть ефективно протидіяти негативним проявам культури скасування та скеровувати її у бік тих, хто порушує національну та соціальну безпеку. Викладання медіа-освіти має стати пріоритетом не лише для освітніх установ, а також й для громадських організацій, що працюють у сфері захисту прав людини та засобів масової комунікації. Створення спеціальних програм і тренінгів для різних вікових груп допоможе формувати здорову медіа-середовище, де цензура, маніпуляції та зловживання культурою скасування будуть зведені до мінімуму.

Подальший розвиток культури скасування в українських медіа висуває нові вимоги до прозорості та відповідальності медіа-платформ. Українські онлайн-медіа стикаються з тиском щодо забезпечення збалансованого, етичного та відповідального підходу до висвітлення спірних питань. Адаптація до умов цифрової епохи вимагає від них впровадження більш сучасних та прозорих підходів до модерації контенту, а також відповідальності у питаннях інформаційної безпеки, уникаючи надмірного блокування та несправедливого засудження висловлювань, які не порушують загальних правил.

У майбутньому українські онлайн-платформи, ймовірно, впроваджуватимуть механізми, які дозволятимуть користувачам краще розуміти політику модерації, що може включати пояснення рішень про блокування або зняття контенту, що сприяє

мінімізації конфліктів і підвищенню довіри до платформ. Такі технології вже існують і використовуються в багатьох онлайн-медіа. Однак ми можемо зазначити, що в майбутньому ці механізми будуть все більше вдосконалюватися та працюватимуть ефективніше. Крім того, важливим завданням стає й розробка внутрішніх механізмів апеляцій, які дозволяють користувачам відстоювати свою позицію та оскаржувати рішення про видалення контенту. Це особливо важливо в українському медіапросторі, де висвітлення суспільно значущих тем часто супроводжується суспільним резонансом. Таким чином, медіа-платформи в Україні можуть стати важливими арбітрами суспільної думки, балансуючи між підтримкою свободи слова та необхідністю запобігання деструктивним наративам. Прозорість процесів управління контентом може сприяти підвищенню довіри до онлайн-медіа як джерел інформації та забезпечити українським користувачам справедливість та безпеку в онлайн-просторі.

Очікуваний розвиток культури скасування також впливатиме на поведінку української аудиторії та сприятиме формуванню нових стандартів онлайн-дискурсу. Умови, що склалися в українському суспільстві, призводять до того, що культура скасування набуває значення не лише як інструмент контролю, а й як форма соціальної солідарності, що згуртовує людей навколо спільних моральних і етичних цінностей. Водночас така тенденція сприятиме зміцненню культури відповідального самовираження серед українських користувачів, які дедалі більше усвідомлюватимуть наслідки своїх висловлювань у цифровому середовищі. Це може призвести до формування нових етичних стандартів, згідно з якими будь-які думки, що суперечать загальноприйнятим цінностям або порушують національні інтереси, піддаватимуться жорсткій критиці та осуду. У такому середовищі культура скасування може виконувати роль неформального соціального регулятора, стимулюючи публічних осіб і бренди до більш обережної комунікації. Проте, варто зауважити, що посилення суспільного контролю також несе й ризики виникнення радикальних форм поведінки, що можуть призвести до надмірної поляризації та розвитку деструктивних тенденцій. Щоб запобігти таким наслідкам, важливо

продовжувати науковий і суспільний діалог щодо меж і перспектив культури скасування, сприяючи збереженню балансу між соціальною відповідальністю та свободою вираження поглядів.

Отже, можливий розвиток культури скасування в українських онлайн-медіа демонструє багаторівневість цього явища, яке стає важливим елементом сучасного інформаційного простору. Український контекст надає культурі скасування специфічного значення як інструменту соціального контролю, боротьби за справедливість та утвердження національної ідентичності. Водночас, розвиток цього феномену потребує відповідального та врівноваженого підходу, який би дозволив зберегти демократичні цінності та уникнути надмірної поляризації в суспільстві. Прагнення до справедливості та відповідальності, яке живить культуру скасування, може сприяти формуванню більш етичного, прозорого та інклюзивного медіасередовища. Однак, щоб цей феномен дійсно сприяв суспільному прогресу, українським онлайн-платформам, медіа та громадськості необхідно й надалі спільно працювати над розробкою етичних стандартів аудиторії і регуляторних механізмів, що гарантуватимуть захист прав усіх учасників інформаційного середовища та забезпечать умови для конструктивного дискурсу.

Висновки до розділу 3

Проведений аналіз культури скасування в українському контексті, а також прогнозування її можливих векторів розвитку в онлайн-медіа, виявив важливі особливості й тенденції, що відображають перетворення цього явища на значний суспільний і політичний феномен. У період російсько-української війни культура скасування набула особливої ваги, перетворившись на інструмент, що не лише формує громадську думку, але й активно впливає на етичні й моральні стандарти в суспільстві. Така культура скасування служить своєрідним моральним регулятором, спрямованим на підтримку національної ідентичності та соціальної відповідальності.

Однією з основних тенденцій розвитку культури скасування є її функція як механізму суспільного контролю та етичної корекції. У відповідь на зростання запиту на справедливість і прозорість у суспільстві, культура скасування в українських медіа демонструє чітке прагнення громадськості до утвердження нових етичних норм. В умовах війни цей механізм має ще більшу суспільну вагу, оскільки спрямований на захист національних інтересів і відокремлення від будь-яких проявів, які сприймаються як зрадницькі або антиморальні. Такі практики не лише впливають на публічні особи та бізнеси, але й стають потужним засобом мобілізації громадян, який формує суспільну згуртованість та підтримує культурну незалежність.

На основі аналізу сучасних українських медіа можна стверджувати, що культура скасування поступово перетворюється на своєрідний барометр громадської думки, який дозволяє суспільству оперативно реагувати на заяви, дії або поведінку, що суперечать національним цінностям або загрожують соціальному порядку. Вона функціонує як інструмент соціальної корекції, забезпечуючи громадянам можливість не лише виражати свою незгоду, але й активно впливати на дії осіб або установ. Таким чином, культура скасування в українських онлайн-медіа відображає потужний потенціал громадянського суспільства, що використовує доступні цифрові ресурси для досягнення соціальної справедливості та зміцнення моральних стандартів.

Разом із цим важливу роль відіграє технологічний аспект, який впливає на ефективність і масштабність культури скасування. Розвиток алгоритмів та штучного інтелекту створює нові можливості для автоматизованого контролю за контентом і відстеження порушень, однак він також породжує певні етичні виклики. Технологічні засоби можуть значно розширити вплив культури скасування, але водночас несуть ризик надмірного блокування контенту або помилкової інтерпретації висловлювань. У зв'язку з цим вдосконалення технологічних інструментів повинно передбачати культурно-контекстуальне розуміння і гнучкість, аби уникнути обмеження права на самовираження.

Ще одним важливим аспектом є потреба в етичних та правових стандартах, які могли б забезпечити збалансоване використання культури скасування в українському суспільстві. У процесі розвитку культури скасування виникає потреба у встановленні чітких етичних норм і регуляторних механізмів, які б дозволили уникати зловживань та маніпуляцій, забезпечуючи водночас захист свободи слова. Формування таких стандартів є важливим кроком для забезпечення відповідального і прозорого підходу до суспільного осуду та сприяння інклюзивному публічному дискурсу, що підтримує національні інтереси та зберігає демократичні цінності.

Загалом, культура скасування в українських онлайн-медіа демонструє багатовимірність, що поєднує соціальний, політичний і технологічний аспекти, дозволяючи громадянам активно впливати на моральну і культурну сферу. Це явище стало виразником громадського прагнення до справедливості й відповідальності, що сприяє побудові відкритого й етичного медіасередовища. Водночас, подальший розвиток культури скасування вимагає зваженого підходу та координації між громадськістю, медіаплатформами та державними інституціями для створення стійкого та етичного медіапростору, що підтримуватиме права учасників інформаційного середовища та забезпечуватиме умови для конструктивного суспільного діалогу.

ВИСНОВКИ

Феномен культури скасування, або кенселінгу, у сучасному українському суспільстві є особливим соціальним явищем, яке, зародившись на перетині цифрової комунікації, соціальних потреб та національно-політичних викликів, набуло унікальних характеристик. Основною метою цього явища є привернення уваги до поведінки, що сприймається як суспільно неприйнятна, а також її колективне осудження, що зазвичай призводить до зміни репутації та впливу публічних осіб, організацій або брендів. На українському інформаційному полі кенселінг стає інструментом для відстоювання національних інтересів та громадських цінностей, що особливо актуально в умовах загрозливих зовнішніх чинників, таких як інформаційна агресія, пропаганда та дезінформація з боку Росії.

З одного боку, культура скасування має глибоке історичне коріння, оскільки механізми соціального виключення та остракізму існували в суспільствах різних культур і часів. Історично соціальні групи застосовували ритуали осуду для підтримки своїх моральних і культурних цінностей, виключаючи тих, хто своїми діями загрожував цілісності громади. З появою глобального цифрового простору ці традиційні методи еволюціонували, набувши нових, швидких форм завдяки соціальним медіа, які розширили масштаби колективного впливу на думки та поведінку людей. Це сприяє швидкому поширенню інформації, що резонансно впливає на широкі аудиторії, даючи можливість громадянам висловлювати несхвалення та впливати на рішення публічних осіб і компаній.

Особливості культури скасування в українському онлайн-середовищі є унікальними через поточний суспільно-політичний контекст. В умовах війни з Росією українське суспільство використовує кенселінг як інструмент, що слугує захистом національних інтересів, боротьби за незалежність та підтримки української ідентичності. У цьому контексті українські медіа та соціальні мережі стали

платформами, де громадяни можуть об'єднуватися для захисту своєї країни від зовнішніх інформаційних впливів, а також викривати дії, що несуть загрозу національній безпеці. Наприклад, у випадках публічних висловлювань на підтримку агресора українська аудиторія активно використовує культуру скасування для закликів до бойкоту, репутаційних санкцій та суспільного виключення осіб, що демонструють антиукраїнську позицію. Таким чином, культура скасування стає важливим механізмом, який допомагає суспільству сформувати національну ідентичність та протистояти впливу проросійських наративів.

З огляду на це, кенселінг в українському медіапросторі суттєво відрізняється від західних практик, де культура скасування часто зосереджується на питаннях соціальної справедливості, рівності та боротьби за права меншин. Українські практики кенселінгу спрямовані здебільшого на захист національних цінностей, підкреслення єдності та патріотизму. Оскільки вітчизняний медіапростір виступає своєрідною ареною для громадського контролю, українська культура скасування має своєрідний характер, орієнтований на протидію зовнішнім загрозам і підтримку тих, хто активно захищає національні інтереси. Це створює платформу для формування суспільного консенсусу, який допомагає в умовах конфлікту зберігати стабільність та цілісність суспільства.

Культура скасування в Україні стає значущою для формування репутації публічних осіб і вимагає від них значної соціальної відповідальності. З огляду на репутаційні ризики, пов'язані з кенселінгом, особи, що займають важливе місце у суспільстві, змушені ретельно контролювати свої заяви та поведінку, зважаючи на вплив громадської думки. Така ситуація створює передумови для того, щоб публічні особи дотримувались етичних стандартів і виявляли чуйність до суспільних цінностей. Водночас культура скасування викликає певні побоювання щодо негативних наслідків, таких як можливе обмеження свободи вираження думок, поляризація суспільства та схильність до самоцензури серед публічних осіб через страх стати об'єктом осуду. Це створює ризик для відкритого діалогу в суспільстві,

де вільний обмін думками може бути замінений страхом перед кенселінгом і призводити до спрощеного сприйняття складних тем.

Перспективи розвитку культури скасування в Україні вимагають врахування як позитивних, так і потенційно деструктивних аспектів цього явища. З одного боку, культура скасування у сучасному українському суспільстві є важливим інструментом громадського контролю, який допомагає висловлювати несхвалення щодо осіб та організацій, що порушують суспільні норми або загрожують національним інтересам. Завдяки цьому явищу громадяни мають змогу активно реагувати на суспільні процеси, відстоювати свої цінності та підвищувати рівень відповідальності серед тих, хто має публічний вплив. Проте, з іншого боку, культура скасування має і негативні наслідки, зокрема підвищену поляризацію суспільства, ризик зловживань цим інструментом та можливість приглушення альтернативних точок зору.

Однією з важливих майбутніх перспектив розвитку культури скасування є забезпечення балансу між правом на свободу слова та громадською відповідальністю. Це питання є особливо актуальним для демократичного суспільства, яке прагне захищати право на вираження думок, але при цьому потребує механізмів для контролю над випадками зловживання свободою слова. З цією метою необхідно розробити етичні норми та правові рамки, які забезпечуватимуть обмеження щодо використання культури скасування виключно для конструктивних цілей. Крім того, важливим кроком для розвитку культури скасування в Україні є впровадження практик медіаграмотності, які допоможуть громадянам формувати критичне ставлення до інформації та уникати маніпуляцій і емоційних реакцій на події в медіапросторі.

Зміцнення медіаосвіти та підвищення рівня медіаграмотності є ключовими аспектами подальшого розвитку культури скасування в Україні. Соціальні мережі та медіа мають величезний вплив на формування суспільної думки, і саме через них культура скасування стає дієвим інструментом громадської участі та контролю. Забезпечення належного рівня медіаграмотності серед громадян дозволить уникнути поширення дезінформації, а також допоможе суспільству зберегти здатність до

критичного мислення в умовах великої кількості інформації. Навчання відповідальному медіаспоживанню та використанню інструментів кенселінгу лише у випадках, коли це справді необхідно, стане запорукою для створення позитивного інформаційного середовища, що сприятиме демократичним процесам.

Культура скасування в українському суспільстві може стати ефективним інструментом підтримки національних інтересів та розвитку демократичної свідомості. Проте для її успішного функціонування важливо розробити такі механізми, які дозволять уникнути надмірного тиску на суспільство та забезпечать конструктивне використання цього інструменту. Тільки збалансоване використання культури скасування, спрямоване на підтримку суспільних інтересів, здатне сприяти зміцненню суспільної єдності, відповідальності та активної громадянської позиції. Завдяки поєднанню ефективних механізмів контролю та підвищенню рівня медіаграмотності суспільство зможе уникнути крайнощів та забезпечити збереження демократичних цінностей.

Підсумовуючи, культура скасування в українських онлайн-медіа є важливим соціальним явищем, яке має потенціал для подальшого розвитку як інструменту захисту національних інтересів та підтримки соціальної справедливості. Вона стає механізмом, що дозволяє суспільству впливати на громадський дискурс і виражати свою позицію з приводу значущих подій та дій публічних осіб. Майбутнє культури скасування в Україні залежатиме від здатності суспільства зберегти баланс між правом на свободу слова та необхідністю громадської відповідальності, а також від рівня медіаграмотності, що дозволить громадянам ефективно використовувати інструменти кенселінгу в сучасному інформаційному просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми масмедіа / Колективна монографія [наук. ред. : Васильченко В.М., Шульгіна В. І.]. Київ: Національний авіаційний університет, 2023. 140 с.
2. Васильченко В. М. Громадянська медіадипломатія в реаліях сучасності // АВІА-2023: Матеріали XVI Міжнародної науково-технічної конференції (18-20 квітня 2023 року). Київ: ФМВ, 2023. С. 28.48– 28.52.
3. Васьківська О. Є. Особливості інформаційних каналів соціальних мереж під час російсько-української війни // АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ, ОСВІТИ ТА СУСПІЛЬСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції. Полтава: ЦФЕНД, 2022. Ч. 2. С. 72-73.
4. Мельникова-Курганова О.С. Засоби інформаційного впливу під час війни: типи, трансформація, тенденції // АВІАЦІЯ В ХХІ СТОЛІТТІ: Безпека в авіації та космічні технології. Матеріали X конгресу. Київ: Національний авіаційний університет, 2022. С. 6.2.154-6.2.157.
5. Мисак Г. Cancel culture: Культура скасування. ФОРМУВАННЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ. Вип. 48, 2022. С. 87-92.
6. Молочко П., Гриньова Д. Cancel Culture як інструмент впливу у політичній боротьбі. МЕДІАФОРУМ: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент: зб. наук. праць. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2022. Том 10. С. 84-106.
7. Остапчук С.С., Закомолдіна А.Є. Роль соціальних мереж у сучасному медіапросторі // АВІАЦІЯ В ХХІ СТОЛІТТІ. Матеріали X конгресу. Безпека в авіації та космічні технології. Київ: Національний авіаційний університет, 2022. С. 6.2.148-6.2.150.
8. Палій К.С. Культура скасування як інструмент суспільного впливу. ФІЛОСОФСЬКІ ОБРІЇ. №. 48. 2024. С. 61-69.

9. Підмогильна Н.В., Вовкобой А. Д. Зовнішні прояви культури скасування в українському символічному просторі. ВЧЕНІ ЗАПИСКИ ТНУ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО. Серія: Філологія. Журналістика. Дніпро: Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара. 2023. С. 218-225.
10. Погарська Н.В., Солошенко Д. Ю. Культура відміни як медіа явище в умовах війни. СОЦІАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ. Вип. 103. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. С. 88-94.
11. Слоневська І., Пірошенко С. Культура скасування як соціокультурний феномен: українські акценти. КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ. Вип. 4, 2023. С. 262-268.
12. Стовбецька В. В. Культура скасування як соціальнокомунікаційний феномен: магістерська дис. : 061 Журналістика. Київ, 2021. 125 с.
13. Ahuja N., Kerketta J. The Omnipresence of Cancel Culture: A Balanced Contrast. INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES. Volume 11, Number 1. 2021, P. 33-41.
14. Bouvier G. How journalists source trending social media feeds: A critical discourse perspective on twitter. JOURNALISM STUDIES, 20 (2). 2019, P. 212-231.
15. Bouvier G., Machin D. What Gets Lost in Twitter “Cancel Culture” Hashtags? DISCOURSE AND SOCIETY. 32 (3). 2021, P. 307-327.
16. Bruns A., Burgess J. (2011). The use of Twitter hashtags in the formation of ad hoc publics. In: Bruns, A., De Wilde, P. (eds.). THE EUROPEAN CONSORTIUM FOR POLITICAL RESEARCH (ECPR). Proceedings of the 6th General Conference 2011, P. 1–9.
17. Chugrov S. Cancel Culture in World Politics: Historical and Philosophical Roots. INTERNATIONAL AFFAIRS, No. 5. 2024. P. 52-63.
18. Gvozden N., Zetterlind L. The complexity of cancel culture: Unveiling the personal and social drivers that influences the decision to cancel. INTERNATIONAL BUSINESS PROGRAM. 2023.

19. Humeniuk T. Ukrainian Cultural Front: The “Cancel Culture” Discourse. NaUKMA Research Papers History and Theory of Culture 7. CULTUROGRAPHY OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR. 2024. P. 61-68
20. Haskell S. Cancel Culture: A qualitative analysis of the social media practice of canceling. A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts in Communication. Boise State University. 2021.
21. Marsenić M. Cancel culture on twitter: Cancelling Russians and Ukrainians in the context of Russian-Ukrainian war. Institute of European Studies Belgrade. SOCIOLOGICAL REVIEW, vol. LVIII, no. 1. 2024. P. 84–112.
22. Mueller T. Blame, then shame? Psychological predictors in cancel culture behavior. THE SOCIAL SCIENCE JOURNAL, 2021. P. 1–14.
23. Ng E. No grand pronouncements here...: Reflections on cancel culture and digital media participation. TELEVISION & NEW MEDIA. 2020. P. 621–627.
24. Norris P. Cancel Culture: Myth or Reality? POLITICAL STUDIES, Volume 71, Issue 1. 2023. P. 145-174.
25. Petrovic D. Cancel Culture as a hybrid pattern of postmodern sociability. KULTURA POLISA. Belgrade: Faculty of Transport and Traffic Engineering. 2021. P. 169-181.
26. Stadtfeld C., Takács K., Vörös A. (2020). The emergence and stability of groups in social networks. SOCIAL NETWORKS, 60, P. 129–145.
27. Suler J. The Online Disinhibition Effect. CYBERPSYCHOLOGY & BEHAVIOR. Volume 7, Number 3. 2004. P. 321-324.

Електронні ресурси

28. Велика Українська Енциклопедія. Остракізм.
URL:<https://vue.gov.ua/%D0%9E%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%96%D0%B7%D0%BC> (дата звернення: 25.08.2024).

29. Григоренко Г. 2022. «Культурний фронт під час війни». Vox Ukraine, 6 грудня 2022. URL:<https://voxukraine.org/kulturnyj-front-pid-chas-vijny/> (дата звернення: 11.09.2024).

30. Жарикова А. У національному офісі інновацій пояснили, як бюджет РФ заробив на переглядах російського YouTube українцями. Українська правда. 2024. URL:<https://www.epravda.com.ua/news/2024/01/31/709347/> (дата звернення: 01.10.2024).

31. Касій М. Не буду брехати, – Морозюк розповіла про заробітки на картинах і мерчі після скандалу. 24 Канал. 2024. URL:https://show.24tv.ua/sonya-morozyuk-rozpovila-skilki-zaroblyaye-merchi-kartinah_n_2540306 (дата звернення: 05.10.2024).

32. Кондратюк Л. "Ви не уявляєте, хто ми": працівник департаменту Нацполіції влаштував розбірки з бізнесменом у ресторані Києва. Інформатор України. 2024. URL:<https://kiev.informator.ua/uk/vi-ne-uyavlyayete-hto-mi-pracivnik-departamentu-nacpoliciji-vlashtuvav-rozbirki-z-biznesmenom-u-restorani-kiyeva> (дата звернення: 06.10.2024).

33. Конфлікт ветерана із охороною народного депутата Миколи Тищенка: детал. Радіо Свобода. 2024. URL:<https://www.radiosvoboda.org/a/konflikt-veterana-iz-okhoronoyu-narodnoho-deputata-tyshchenka-detali/33004201.html> (дата звернення: 08.10.2024).

34. Кострікова Є. Без суду та слідства. Наскільки законною є культура скасування. Юридична Газета №10 (740). 2021. URL:<https://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/bez-sudu-ta-slidstva-naskilki-zakonnoyu-e-kultura-skasuvannya.html> (дата звернення: 31.09.2024).

35. Маліновський Р. Instagram. Офіційний акаунт. URL:https://www.instagram.com/malinovskyi_18/ (дата звернення: 06.10.2024).

36. Москаленко Ю. На Подолі зафарбували мурал авторства Морозюк. Ще один стінопис облили фарбою. Дзеркало тижня. 2024.

URL:<https://zn.ua/ukr/UKRAINE/na-podoli-zafarbuvali-mural-avtorstva-morozjuk-shchedin-stinopis-oblil-farboju.html> (дата звернення: 04.10.2024).

37. Некрашук О. Стало несмачно. Чому ресторатор Дмитро Заходякін закрив понад половину закладів у Києві. Бізнес NV. 2023.

URL:<https://biz.nv.ua/ukr/economics/restorator-dmitro-zahodyakin-biznes-v-ukrajini-ta-plani-v-londoni-50365953.html> (дата звернення: 06.10.2024).

38. Саєнко В., Орлова В. Співробітника департаменту Нацполіції звільнили після зухвалих погроз відвідувачу ресторану в Києві. Інформаційне агенство Уніан. 2024.

URL:<https://www.unian.ua/incidents/spivrobitnika-departamentu-nacpoliciji-zvilnili-pislya-a-zuhvalih-pogroz-vidviduvachu-restoranu-v-kiyevi-12611982.html> (дата звернення: 07.10.2024).

39. Сергацкова К. Соціолог культури Паскаль Гілен – про бойкот культури та європейський пацифізм через страх. Заборона.

URL:<https://zaborona.com/socziolog-kultury-paskal-gilen-pro-bojkot-kultury/> (дата звернення: 19.09.2024).

40. Скібіцька Ю., Раєвський Д. На махінаціях з одягом і харчами для військових львівський бізнесмен Ігор Гринкевич заробив щонайменше мільярд – це версія ДБР. Бебель. 2024.

URL:<https://babel.ua/texts/102677-na-mahinaciyah-z-odyagom-i-harchami-dlya-viyskovih-lvivskiy-biznesmen-igor-grinkevich-zarobiv-shchonaymenshe-milyard-ce-versiya-dbr-zhurnalisti-kazhut-vin-rokami-nazhivavsya-na-tenderah-poyasnyuyemo-d> (дата звернення: 05.10.2024).

41. Скрипін Р. Андрій Щегель (Інтерв'ю). Skrypin.ua. 2023.

URL:https://www.youtube.com/watch?v=yiakKIpkR40&ab_channel=skrypin.ua (дата звернення: 07.10.2024).

42. Степаненко В. Чому не варто толерувати російську культуру. 2023. Ukraїnar.

URL:<https://ukrainer.net/russian-culture-not-tolerated/> (дата звернення: 29.09.2024).

43. Суд продовжив цілодобовий домашній арешт народного депутата Тищенка – ОГП. Радіо Свобода. 2024.

URL:<https://www.radiosvoboda.org/a/news-tyshchenko-sud-aresht/33126563.html> (дата звернення: 08.10.2024).

44. Макаревська К. Руслана Маліновського розкритикували через обійми з російським футболістом Головіним: що сталося і реакція українця. Суспільне Спорт. 2023.

URL:<https://suspihne.media/sport/369814-ruslana-malinovskogo-rozkritikuvali-cerez-obijmi-z-rosijskim-futbolistom-golovinim-so-stalosa-i-reakcia-ukrainca/> (дата звернення: 07.10.2024).

45. Михайлюк О. П'ять будинків, сім квартир, відпочинковий комплекс: скільки та якого майна арештували у справі Гринкевичів. Парламент УА. 2024.

URL:<https://parlament.ua/news/pyat-budinkiv-sim-kvartir-vidpochinkovij-kompleks-skilki-ta-yakogo-majna-areshtuvali-u-spravi-grinkevichiv/> (дата звернення: 06.10.2024).

46. Члени Українського ПЕН вимагають запровадження культурних санкцій проти Росії. 2022. PEN Ukraine.

URL:<https://pen.org.ua/chleny-ukrayinskogo-pen-vymagayut-zaprovadzhennya-kulturnyh-sanktsij-proty-rosiyi> (дата звернення: 26.09.2024).

47. Що не так з російською культурою і чому прийшов час її «скасувати». Spravdi. 2022.

URL:<https://spravdi.gov.ua/shho-ne-tak-z-rosijskoyu-kulturoyu-i-chomu-pryjshov-chas-yi-yi-skasuvaty/> (дата звернення: 26.09.2024).

48. Як сфера культури підтримує Україну від початку війни. New Voice, 2022.

URL:<https://life.nv.ua/ukr/lifestyle/kulturniy-front-yak-sfera-kulturi-pidtrimuye-ukrajinu-pid-chas-viyini-50279187.html> (дата звернення: 19.09.2024).

49. Bromwich J. E. Why 'Cancel Culture' Is a Distraction. The New-York Times. 2020.

URL:<https://www.nytimes.com/2020/08/14/podcasts/daily-newsletter-cancel-culture-beirut-protest.html> (дата звернення: 10.09.2024).

50. Cambridge Dictionary. Cancel Culture.

URL:<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cancel-culture> (дата звернення: 06.09.2024).

51. Cancel culture: чому відомих людей «скасовують» і чи справді це працює. Elle.ua. 2024.

URL:<https://my.ua/articles/article/2024-01-29-cancel-culture-chomu-vidomikh-liudei-skasovuiut-i-chi-spravdi-tse-pratsiuie> (дата звернення: 13.09.2024).

52. Cancel russia. Official site. URL:<https://cancelrussia.info/> (дата звернення: 29.09.2024).

53. Clark M. DRAG THEM: A brief etymology of so-called “cancel culture”. Communication and the Public. 2020.

URL:https://datasociety.net/wp-content/uploads/2020/10/2020_OriginalArticle_Clark_CancelCulture.pdf (дата звернення: 07.09.2024).

54. Crego D. A Different Perspective on Cancel Culture. The Daily Economy. 2021. URL:<https://thedailyeconomy.org/article/a-different-perspective-on-cancel-culture/> (дата звернення: 11.09.2024).

55. Dictionary.com. Pop Culture dictionary. Cancel Culture. 2020. URL:<https://www.dictionary.com/e/pop-culture/cancel-culture/> (дата звернення: 11.09.2024).

56. Duval G. Cancel Culture’s Evolution. Birmingham City University. 2020. URL:<https://www.bcuinspired.com/bjft/wp-content/uploads/sites/175/2021/06/MajorProject.pdf> (дата звернення: 12.09.2024).

57. Funso R. Cancel Culture: Rethinking Corporate Social Responsibility Strategies. LinkedIn. 2020.

URL:<https://www.linkedin.com/pulse/cancel-culture-rethinking-corporate-social-strategies-funso> (дата звернення: 28.10.2024).

58. Immaneei J. Ukraine brings cancel culture after Russian culture, language. 2023. The Jerusalem Post. URL:<https://www.jpost.com/international/article-732490> (дата звернення: 28.10.2024).

59. Jonah E. Bromwich. Why 'Cancel Culture' Is a Distraction. 2020. The New York Times Style Magazine.

URL:<https://www.nytimes.com/2020/08/14/podcasts/daily-newsletter-cancel-culture-beirut-protest.html> (дата звернення: 08.09.2024).

60. Kato B. What is cancel culture? Everything to know about the toxic online trend. New York Post. 2021.

URL:<https://nypost.com/article/what-is-cancel-culture-breaking-down-the-toxic-online-trend/> (дата звернення: 12.09.2024).

61. Kulakova M. Spotify Removes Russian Artists Who Openly Support the Invasion of Ukraine. United 24. 2024.

URL:<https://united24media.com/latest-news/spotify-removes-russian-artists-who-openly-support-the-invasion-of-ukraine-956> (дата звернення: 30.09.2024).

62. Mintz S. Cancel Culture: A Variety of Perspectives. Ethics Sage. 2021.

URL:<https://www.ethicssage.com/2021/05/cancel-culture-a-variety-of-perspectives.html> (дата звернення: 28.09.2024).

63. Mishan L. The Long and Tortured History of Cancel Culture. The New York Times. 2020.

URL:<https://www.nytimes.com/2020/12/03/t-magazine/cancel-culture-history.html> (дата звернення: 25.09.2024).

64. Owens E. Why Cancel Culture is good for democracy. RollingStone. Culture. 2023.

URL:<https://www.rollingstone.com/culture/culture-commentary/opinion-cancel-culture-is-good-for-democracy-1234681224/> (дата звернення: 28.09.2024).

65. Ostracism: 'Cancel culture' Ancient Greek-style. Sky History.

URL:<https://www.history.co.uk/articles/ostracism-cancel-culture-ancient-greek-style> (дата звернення: 06.09.2024).

66. Pesenti M. Cancelling Russian culture is today's moral imperative. Sage Journals. 2022.

URL:<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/03064220221110775> (дата звернення: 29.09.2024).

67. Ramachandran N.«I Don't Care How Putin Departs From This World»: Ukrainian Film Personalities Call for Russian Boycott. Variety. 2022. URL:https://variety.com/2022/film/global/ukrainian-filmmakers-russian-boycott-1235204006/?fbclid=IwAR1YeWtk_mlNKeHlIKTEY-4gnwPMmOedktxsaGRrL2TiPZ-U8wMXPdQPgIQ (дата звернення: 27.09.2024).

68. Romashko T. Who is actually cancelling Russian culture and art? University of Jyväskylä, Finland. 2024. URL:https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/2024/05/Romashko_Compendum-2024.pdf (дата звернення: 30.09.2024).

69. Romano A. Why we can't stop fighting about cancel culture. Vox. 2020. URL:<https://www.vox.com/culture/2019/12/30/20879720/what-is-cancel-culture-explained-history-debate> (дата звернення: 15.09.2024).

70. Sheiko V. 'Cancel Russian culture' as a Means of Survival. Krytyka. 2022. URL:<https://krytyka.com/en/articles/cancel-russian-culture-as-a-means-of-survival> (дата звернення: 15.09.2024).

71. Slang Zone. Визначення «шакалячий експрес». 2022. URL:<https://www.slangzone.net/word/%D1%88%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D1%8F%D1%87%D0%B8%D0%B9%20%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%81> (дата звернення: 01.10.2024).

72. Sonnenfeld J. Over 1,000 Companies Have Curtailed Operations in Russia – But Some Remain. Yale, School of Business. 2024. URL:<https://som.yale.edu/story/2022/over-1000-companies-have-curtailed-operations-russia-some-remain> (дата звернення: 29.09.2024).

73. Sonnenfeld J. Yale CELI List of Companies Leaving and Staying in Russia. Yale, School of Business. 2024. URL: <https://www.yalerussianbusinessretreat.com/> (дата звернення: 29.09.2024).

74. Trigo L. Cancel Culture: the phenomenon, online communities and open letters. PopMec Research Blog. 2021. URL:<https://www.semanticscholar.org/paper/CANCEL-CULTURE-%3A-THE-PHENOM>

[ENON-%2C-ONLINE-AND-OPEN-Trigo/dab014c19fb3ff8d94402327a2a0b956ff827fa9](https://www.english.utoronto.ca/online/ENON-%2C-ONLINE-AND-OPEN-Trigo/dab014c19fb3ff8d94402327a2a0b956ff827fa9)

(дата звернення: 15.09.2024).

75. Trumper C. Cancel Culture: Who or What Will be Next? Bryant University. 2022. URL:https://digitalcommons.bryant.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=honor_s_data_science (дата звернення: 10.09.2024).

76. Vogels E.A., Monica Anderson, Margaret Porteus. Americans and Cancel Culture: Where Some See Calls for Accountability, Others See Censorship, Punishment. Pew Research Center. 2021.

URL:<https://www.pewresearch.org/internet/2021/05/19/americans-and-cancel-culture-where-some-see-calls-for-accountability-others-see-censorship-punishment/> (дата звернення: 11.09.2024).

77. Zurcher, Anthony. 2021. Cancel culture: Have any two words become more weaponised? BBC News. URL:<https://www.bbc.com/news/world-us-canada-55959135> (дата звернення: 05.09.2024).